

TAMPEREEN YLIOPISTO

JOHTAMISKORKEAKOULU

LAURI LINNAINMAA

OSUUSKUNTIEN JÄSENHINNOITTELUN JA YLIJÄÄMÄN VEROTUS

KANDIDAATIN TUTKIELMA

VERO-OIKEUS

TAMPERE 3/2015

Sisällys

Sisällys	I
Lähteet.....	II
Lyhenteet.....	V
1. Johdanto.....	1
1.1. Aiheen tausta ja esittely	1
1.2. Tutkimusongelmat ja aiheen rajaus	3
1.3. Tutkimuksen rakenne ja lähdeaineisto	5
2. Omakustannehinnoittelu osuuskuntien verotuksessa	8
2.1. Osuuskuntien ylijäämänjakotavat.....	8
2.3. Osuuskuntien omakustannehinnoittelu oikeuskäytännössä.....	11
2.4. Mankala-yhtiöt ja omakustannehinnoittelu	14
3. Osuuskuntien poikkeavan verotuksen perustelut	16
3.1. Säännöksen sanamuodot ja säännöshierarkia.....	16
3.2. Osuuskuntalaki ja toiminnan tarkoitus	17
4. Ylijäämän vähennysoikeus.....	21
4.1. Historia ja ongelmat.....	21
4.2. Ylijäämän vähennysoikeuden rajaaminen.....	24
4.3. Lakiuudistuksen vaikutukset osuuskuntakonserneihin.....	28
4.4. Vaikutukset rajauksen ulkopuolelle jääviin osuuskuntiin	30
5. Johtopäätökset.....	32

Lähteet

Blåfield 2012

Blåfield, Eero: Osuuskunta yritysmuotona silmälläpitäen erityisesti verotusta. Pro Gradu työ, Helsingin yliopisto, 2012.

Euroopan Unionin komissio 2014

Komission tiedonanto Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 107 artiklan 1 kohdassa tarkoitettua valtiontuen käsitteestä, luonnos, 2014

HE 130/2014

Hallituksen esitys eduskunnalle osuuskunnan ylijäämänjaon verotusta koskevien säännösten muuttamiseksi. (2014). HE 130/2014.

HE 185/2013

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi tuloverolain, elinkeinotulon verottamisesta annetun lain sekä eräiden muiden verolakien muuttamisesta. (2013). HE185/2013.

HE 185/2012

Hallituksen esitys Eduskunnalle osuuskuntalaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi. HE 185/2012.

HE 176/2001

Hallituksen esitys Eduskunnalle osuuskuntalaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi. HE 176/2001.

HE 26/1998

Hallituksen esitys Eduskunnalle peitellyn osingon verotusta koskevien säädösten uudistamisesta. HE 26/1998.

Kilpi 1962

Kilpi, Lassi: *Yhteisön ja sen jäsenen kahdenkertainen verotus.* WSOY, 1962.

Kontkanen 2013

Kontkanen, Anne: *Osuuskuntalain muutoksia.*
http://www.slideshare.net/pellervo/osuuskuntalain-muutoksia?next_slideshow=1. (9.1.2015)

Tuko Logistics 2014

Tuko Logistics: *Lausunto luonnoksesta hallituksen esitykseksi osuuskunnan ylijäämänjaon verotusta koskevien säännösten muuttamisesta.*

<http://www.hare.vn.fi/upload/Asiakirjat/20219/304015179438897.PDF>.

(20.1.2015)

Lundén 2012

Lunden, Kimmo: *Päätös tuli - omakustannussähkö saa virrata Suomessa.*

Talouselämä, 12.11.2012.

Mannio 2004

Mannio, Lauri: *Osuuskunnat ja verotus.* Edita Publishing. 2004

Mattila 2015

Mattila, Pauli K: *Osuuskuntien ja niiden jäsenten muuttunut verotus*

2015, Luentomateriaali, Aalto Yliopisto/kauppakorkeakoulu 12.1.-6.2.2015.

Mattila 2015

Mattila, Pauli K: Lausunto luonnoksesta hallituksen esitykseksi osuuskunnan ylijäämänjaon verotusta koskevien säännösten muuttamisesta.

<http://www.hare.vn.fi/upload/Asiakirjat/20219/3045792124252678.PDF>, viitattu

3.2.2015.

Myrsky - Malmgren

Myrsky, Matti - Malmgren, Marianne: *Elinkeinotulon verotus.* Talentum. 2014.

Mähönen - Villa 2014

Mähönen, Jukka - Villa, Seppo: *Osuuskunta.* Sanoma Pro, 2014.

Mäkinen 2014

Mäkinen, Lassi: *Yrittäjän ja kirjanpitäjän vero-opas.* Yrityskirjat Oy, 2014.

Pöyhönen 2011

Pöyhönen, Seppo: *Omistajaoikeudet ja omistaja-arvo osuuskunnissa.* Talentum Oy, 2011

Ryynänen 2000

Ryynänen, Olli: *Peitellyn osingon verotuksen edellytyksistä erityisesti silmällä pitäen veron kiertämisen yleislauseketta.* Defensor Legis 1/2000.

Simola 2014

Simola, Leevi: *Osuuskuntien uudistuva voitonjaon verotus osinkoverotukseen verraten.* Pro Gradu -työ. 2015.

Troberg 2015

Troberg, Elisa: *Osuustoiminnan idea.* Helsinki Bofori, 2014

Valtiovarainvaliokunta 2014

Valtiovarainvaliokunnan mietintö 32/2014, 2.12.2014.

Verohallinto 2012

Verohallinnon ohje: *Osuuskuntien verotuksesta, Diaarinumero 983/345/2006.*

Verohallinto 14.6.2006.

Verohallinto 2014

Verohallinnon tiedote: *Osuuskunnan jakamat ylijäämät, ennakonpidätys sekä Verohallinnolle annettavat ilmoitukset vuoden 2015 alusta.* Tiedote 31.12.2014

Verohallinto 1999

Verohallinnon tiedote 13/1999: *Peitelty osinko.* Tiedote 1.10.1999

Haastattelut

Asunta 2015

Metsäliitto-osuuskunnan hallituksen puheenjohtaja Martti Asunta, haastattelu 10.3.2015

Lyhenteet

EU	Euroopan Unioni
EVL	Elinkeinoverolaki
HE	Hallituksen esitys
KHO	Korkein hallinto-oikeus
KVL	Keskusverolautakunta
OECD	Organisation for Economic and Development
OKL	Osuuskuntalaki
OYL	Osakeyhtiölaki
RÅ	Regeringsrättens Årsbok Ruotsin hallinto-oikeuden vuosikirja
SEUT	Sopimus Euroopan unionin toiminnasta
TVL	Tuloverolaki
SVOP	Sijoitetun vapaan oman pääoman rahasto
VaVM	Valtiovarainvaliokunnan mietintö
VML	Verotusmenettelylaki
VOVA	Veronsaajien oikeudenvalvontayksikkö

1. Johdanto

1.1. Aiheen tausta ja esittely

Osuustoiminta poikkeaa toimintaperiaatteiltaan merkittävästi osakeyhtiömuodosta. Osuustoiminnan päätavoitteena ei ole voiton tuottaminen omistajille, toisin kuin osakeyhtiötoiminnassa.¹ Periaatteellisella tasolla osuuskunnan varat omistaa osuuskunta ja osakeyhtiön varat osakeyhtiö. Näin ollen myös voitto kuuluu lähtökohtaisesti osuuskunnalle. Osuuskunnalla on toiminnassaan kaksoisrooli: Se on toisaalta taloudellista toimintaa harjoittava liikeyhteisö ja toisaalta demokraattisesti toimiva jäsenyhteisö.² Vaikka osuuskunnan tarkoituksena ei toimintaperiaatteiden mukaan ole voiton tuottaminen, tulee toiminnan silti olla tuloksellista ja kannattavaa. Osuuskunnan maksimoidessa hyötyä sen tulee huomioida sekä osuuskunnan, että sen jäsenen tarpeet.³

Käytännön toiminnassa suurimmat eroa osuuskuntien ja osakeyhtiöiden välillä ovat siinä, miten tulos jaetaan. Osuuskunnan voitosta käytetään nimitystä ylijäämä. Mikäli osuuskunnan toiminnan tarkoitus on säännöillä määrätty voitontavoitteluksi, voidaan ylijäämästä käyttää nimitystä voitto. Osakeyhtiössä voittoa voidaan jakaa vain osakkeiden suhteessa sijoitetulle pääomalle. Osuuskunnassa puolestaan ylijäämänjakoon on käytössä laajemmat keinot, sillä tulosta voidaan jakaa tuotannossa käytetyn panoksen, kuten raaka-aineen, työpanoksen tai pääoman perusteella.⁴ Tutkimusten mukaan osuuskunnissa ylijäämät jätetään yleensä osuuskuntaan ja jäsenille jaettava osuus on pääosin pieni.⁵

Osuuskuntalaki uudistui vuoden 2014 alusta. Lakiuudistuksella pyrittiin yhdenmukaistamaan yhteisöainsäädäntöä tuomalla osuuskuntia ja osakeyhtiöitä koskevaa sääntelyä lähemmäksi toisiaan. Lakiuudistuksessa pyrittiin myös säilyttämään osuuskuntien ominaispiirteet ja parantamaan osuuskuntien toimintaedellytyksiä nykyaikaisessa liiketoiminnassa. Käytännössä osuuskuntalain uudistuksessa sen sisään kirjoitettiin koko osakeyhtiölaki.⁶

---

¹ vrt. OKL 1: 5 § ja OYL 1: 5 §

² Troberg (2014), s.45.

³ Simola (2014), s. 34.

⁴ Troberg (2014), s. 52.

⁵ Troberg, (2014), s. 53.

⁶ Mattila (2015)

Osuuskuntien ylijäämänjaon verotusta koskeva lakiuudistus tuli voimaan 1.1.2015. Lakiuudistuksen taustalla olivat Jyrki Kataisen hallituksen linjan mukainen yhteisöverokannan alentaminen ja verotuksen painopisteen siirtäminen yhteisöstä ulos jaetun tulon verotukseen ja näin yhteisön osakkaan ja jäsenen kannettavaksi.⁷ Lakiuudistuksen merkittävimmät uudistukset olivat osuuskuntien osalta ylijäämän vähennysoikeuden rajaaminen koskemaan vain jäsenkaupan osuutta ja tietynlaista toimintaa harjoittavia osuuskuntia. Tässä tutkimuksessa keskitytään erityisesti osuuskuntien markkinahintaisesta poikkeavan jäsenhinnoittelun verokohteluun verrattuna osakeyhtiöihin peiteltyyn osingonjaon säännösten valossa. Tutkimuksessa tuodaan esille vuoden 2015 lakiuudistuksen rajaukset osuuskuntien ylijäämänjaon vähennysoikeuteen ja arvioidaan näiden vaikutuksia osuuskuntien asemaan verotuskäytännössä.

Osuuskuntien verotus on poikennut merkittävästi osakeyhtiöiden verotuksesta niin yhteisötasolla, kuin jäsen- /osakastasolla. Osuuskuntatasolla merkittävä ero on osuuskunnille sallittu markkinaehtoisesta poikkeava hinnoittelu jäsenkaupassa. Vastaavaan hinnoitteluun osakeyhtiöiden tapauksessa sovelletaan pääsääntöisesti VML 29 §:n peiteltyyn osingonjaon säännöksiä. Peitelty osinko määritellään osingonjaon muotovaatimukset sivuuttaen tapahtuvaa varojenjako, joka todellista luonteeltaan on voitonjakoa.⁸ Peiteltyyn osingon tarkoituksena on siis jakaa varoja ulos yhtiöstä ilman veroseuraamuksia. Peiteltyä osinkoa ei kuitenkaan juurikaan sovelleta muihin yhteisöihin kuin osakeyhtiöön ja osuuskunnan tapauksessa se on ollut hyvin harvinaista.⁹ Lain sanamuotoja tulkiten ja lain esityöt huomioiden voitaisiin osuuskuntiin soveltaa VML 29 §:n säännöksiä yhtä vahvasti kuin osakeyhtiöihin. Oikeuskäytännössä on kuitenkin päädytty toisenlaiseen ratkaisuun. Tutkimuksessa tutkitaan syitä osuuskuntien poikkeavaan oikeuskäytäntöön.

Osuuskuntien verotuksessa vähennyskelpoista on ollut kokonaisuudessaan jäsenille jaettu ylijäämä, mikäli jako on tapahtunut jäsenten käyttämien palveluiden suhteessa. Ylijäämänjaon vähennysoikeuden koskeminen rajoituksetta myös vieraskaupan¹⁰ osuutta on kansainvälisesti hyvin poikkeava käytäntö. Laajan vähennysoikeuden ansiosta osuuskunnissa on käytännössä kaikessa tuloksessa toteutunut yhdenkertainen verotus,

---

⁷ HE 130/2014 s. 5

⁸ HE 26/1998

⁹ Myrsky&Malmgren, 2014, s. 580.

¹⁰ Osuuskunnan ja sen ei-jäsenen välinen kauppa.

jossa yhteisö saa vähentää jaetun voiton ja se verotetaan ainoastaan tulon saajalla. Osakeyhtiöissä toteutuu pääsääntöisesti kahdenkertainen verotus, jossa osakeyhtiö maksaa ensin tulostaan 20 % yhteisöveron ja osakas maksaa osingostaan TVL 33 §:n mukaisen veron.

1.1.2015 voimaan tullut lakiuudistus ei suoranaisesti muuta osuuskuntien markkinahintaisesta poikkeavan jäsenkaupan hinnoittelun verokohtelua, mutta ylijäämän vähennysoikeutta rajataan merkittävästi. Uudistuksen jälkeen ylijäämän vähennysoikeus koskee vain niin kutsuttuja perinteisiä osuuskuntia.

Osuuskuntaverotus on termi, jota käytetään osuustoiminnallisten periaatteiden mukaan toimivien osuuskuntien verotuksesta. Osuuskuntaverotus on usein ollut arvostelun kohteena, sillä se voidaan nähdä myös tietyille yhtiömuodolle annettuna veroetuna. Tässä tutkimuksessa osuuskuntaverotuksella tarkoitetaan sellaisten osuuskuntien verotusta, joilla on osakeyhtiöistä poiketen mahdollisuus markkinaehtoisesta poikkeavaan hinnoitteluun jäsenkaupassa ja joilla on oikeus palvelujen käytön suhteessa jaetun ylijäämän vähentämiseen verotuksessa. Metsäliitto-osuuskunnan hallituksen puheenjohtaja Martti Asunnan mukaan termit ylijäämänjako ja voitonjako voidaan erottaa toisistaan sen mukaan ovatko jaettavat varat osuuskunnan verotuksessa vähennyskelpoisia. Tämän näkemyksen mukaan olisi perusteltua käyttää vähennyskelpoisesta ylijäämänpalautuksesta termiä ylijäämänjako ja sekä yrityksellä että saajalla verotettavasta osuuspääoman korosta termiä voitonjako.¹¹

1.2. Tutkimusongelmat ja aiheen rajaus

Yhteisöjä koskeva peitellyn osingonjaon säännöstö¹² ja oikeuskäytäntö on osakeyhtiön osalta hyvin tiukka. Samaa sääntelyä ei kuitenkaan sovelleta osuuskuntiin, mikä mahdollistaa markkinahintaisesta poikkeavan hinnoittelun osuuskuntien jäsenkaupassa.¹³ Ensimmäinen käsiteltävä tutkimuskysymys on osuuskuntien ja osakeyhtiöiden vertailu peitellyn osingonjaon säännösten ja oikeuskäytännön valossa. VML 29 §:n sanamuodon mukaisesti peitelty osingonjako koskee kaikkia yhteisömuotoja osuuskunnat mukaan lukien. Oikeuskäytännössä osuuskunnille kuitenkin sallitaan markkinaehtoisesta

---

¹¹ Asunta, 10.3.2015.

¹² VML 29 §.

¹³ KHO:2011:103.

poikkeava hinnoittelu niiden jäsenkaupassa. Osakeyhtiön ja sen osakkaan välisissä transaktioissa vastaavaan hinnoitteluun sovelletaan peiteltyä osingonjaon säännöksiä. Tutkimuksessa tutkitaan syitä erilaiseen oikeuskäytäntöön osuustoiminnan ja verotuskäytännön historian kautta, osuuskuntien toimintaperiaatteiden avulla, sekä yritysmuotoneutraliteetin valossa. Tutkimuksessa huomioidaan myös keskinäisten osakeyhtiöiden¹⁴ osuuskuntia vastaava hinnoittelun verokohtelu.

Osuuskunnilla oli vuoteen 2015 asti mahdollisuus vähentää verotuksessaan jäsenille palvelujen käytön suhteessa jaettu ylijäämä kokonaisuudessaan¹⁵. Ylijäämänjakoa koskevan lakiuudistuksen myötä vähennysoikeutta rajattiin merkittävästi poistaen mahdollisuus vieraskaupassa syntyneen ylijäämän vähentämiseen. Lisäksi rajattiin vähennysoikeus koskemaan vain tiettyjä osuuskuntia.

Tutkielmassa käydään läpi osuuskuntien ylijäämän vähennysoikeutta vuoden 2015 alusta koskevat rajoitukset sekä näiden rajoitusten perustelut. Toisena tutkimuskysymyksenä tutkitaan ylijäämän vähennysoikeuden rajausten perusteluja niin kansallisella kuin kansainväliselläkin tasolla. Lakiuudistus on hyvin merkittävä osuuskuntien kannalta. Osuuskuntia toimii lähes kaikilla toimialoilla, ja niiden koko ja toiminnan luonne vaihtelevat suuresti. Valtiovarainvaliokunnan mietinnön mukaan osuuskuntien verotusta koskeva lakiuudistus on tietoinen ja toimiva kompromissi, joka huomioi osuustoiminnan vahvat perinteet ja modernin yritystoiminnan.¹⁶ Näiden seikkojen vuoksi vähennysoikeuden rajausten perustelut ovat mielenkiintoinen tutkimuskohde.

Kolmantena tutkimuskysymyksenä tutkitaan osuuskuntien verouudistuksen mahdollisia vaikutuksia konsernirakenteena toimivien osuuskuntien sekä rajauksen ulkopuolelle joutuvien osuuskuntien verotukseen ja toimintaan. Osa osuuskunnista jää lakiuudistuksen myötä EVL 18 §:n ulkopuolelle, eli niiden osalta ei voida soveltaa osuuskuntaverotusta täydellisesti. Erityisesti suuret tuottajaosuuskunnat käyttävät tuotantoyhtiönään osakeyhtiömuotoista tytäryhtiötä. Näiden konsernien ylijäämän vähennysoikeuden oikeuskäytäntö on ollut epäselvä, mutta lakiuudistuksen myötä voidaan näillä osuuskunnilla katsoa olevan halutessaan mahdollisuus ylijäämän vähennysoikeuteen myös tytäryhtiön tuottaman tulon osalta. Kuluttajaosuuskunnat puolestaan eivät ole pääsääntöisesti jakaneet ylijäämää palvelujen käytön suhteessa. Lakiuudistuksessa ne

---

¹⁴ Tutkimuksessa erityisesti Mankala-yhtiöt.

¹⁵ EVL 18.1. §.

¹⁶ VaVM 32/2014 vp.

rajataan kokonaan vähennysoikeuden ulkopuolelle, mikä vaikuttaa tiettyjen kuluttajaosuuskauppojen toimintaan.

Tutkimuksessa keskitytään osuuskuntien markkinaehtoisesta poikkeavan hinnoittelun poikkeavaan kohteluun verotuksessa, ylijäämän vähennysoikeuden rajauksiin vuoden 2015 alusta, sekä arvioidaan lakiuudistuksen vaikutuksia ylijäämän vähennysoikeuteen erilaisten osuuskuntien kohdalla. Tutkimuksessa keskitytään noteeraamattomiin osuuskuntiin. Noteerattujen osuuskuntien verotuskohtelu on jätetty tutkimuksessa pois siitäkin syystä, että niitä ei toistaiseksi ole Suomessa yhtäkään. Myös työosuuskunnat on rajattu tutkimuksen ulkopuolelle.

1.3. Tutkimuksen rakenne ja lähdeaineisto

Tutkimuksen tavoitteena on luoda kattava kuva osuuskuntien ylijäämän muodostamisen ja -jakamisen erityispiirteistä vero-oikeudellisesti. Vertailukohteena käytetään osakeyhtiöitä koskevaa lainsäädäntöä. Osuuskunnat ja osakeyhtiöt vastaavat toisiaan yhtiöoikeudellisesti hyvin monilta osin, mutta verotuskäytännössä yhtiömuodot eroavat toisistaan merkittävästi.

Toisen luvun aluksi esitellään osuuskuntien erilaiset ylijäämänjakotavat sekä niiden vero-kohtelu. Osuuskuntien koon ja toiminnan luonteen vaihtelu suurista tuottajaosuuskunnista pieniin työosuuskuntiin vaikuttaa niin toiminnan tarkoitukseen kuin ylijäämänjakoon. Luvussa käydään läpi erilaiset ylijäämänjakotavat, ja miten ne ilmentävät toiminnan tarkoitusta. Osuuskunnan harjoittaman omakustannehinnoittelun verotuksellista kohtelua vertaillaan oikeuskäytännön valossa osakeyhtiöihin. Tutkimuksessa käydään läpi myös Mankala-yhtiöiden verotuksellinen erityisasema. Toisessa luvussa vastataan ensimmäiseen tutkimuskysymykseen tutkimalla peitellyn osingonjaon säännöksiä ja oikeuskäytäntöä. Tutkimus tehdään vertailemalla osakeyhtiöitä ja osuuskuntia koskevaa verotuskäytäntöä Verohallinnon ohjeiden, KHO:n päätösten, lain sanamuotojen ja lakihierarkian valossa.

Kolmannessa luvussa keskitytään osuuskuntien ylijäämänjaon vähennysoikeutta rajoittavan lainsäädännön tutkimiseen. Tutkielmassa keskitytään tutkimaan lakiuudistuksen tavoitteita ja perusteluja huomioiden osuuskuntien ominaispiirteet. Vähennysoikeuden rajaamisen perusteluina olivat kansallisella tasolla

yritysmuotoneutraliteetti¹⁷ ja verosuunnittelun ehkäisy, sekä kansainvälisellä tasolla EU:n valtiontukisääntelyn vaatimukset¹⁸. Kappaleessa vertailevana lähdeaineistona käytetään eräiden muiden EU-maiden osuuskuntien verotusta koskevaa lainsäädäntöä.

Tutkimuksen lähdeaineistona käytetään uutta lainsäädäntöä sekä lain esitöitä, erityisesti hallituksen esitystä 130/2014. Ensimmäisessä kappaleessa aineistona käytetään myös peitellyn osingonjaon säännöksiä, lain esitöitä sekä KHO:n päätöksiä koskien osuuskuntia sekä Mankala-periaatetta.¹⁹ Tutkittaessa osuuskuntien poikkeavaa verokohtelua, aineistona käytetään osuuskuntalain ja osuuskuntien verotukseen oikeushistoriallista kehitystä.

Toisen luvun aiheena olevasta ylijäämän vähennysoikeuden rajaamisesta ei lain tuoreuden takia ole vielä ennakkoratkaisuja. Tutkimuksessa keskitytäänkin lain valmisteluasiakirjoihin tutkien erilaisten etujärjestöjen ja asiantuntijoiden kannanottoja hallituksen esitykseen 130/2014. Etujärjestöjen ja asiantuntijoiden näkemykset lakiuudistukseen tuovat hyvin esille sekä entisen että nykyisen sääntelyn epäkohtia.

Koko tutkimuksen peruslähdeaineistona toimivat osuuskuntalait vuosilta 2004 ja 2014, laki elinkeinotulon verottamisesta, tuloverolaki sekä verotusmenettelylaki. Lainsäädännön tukena toimii Lauri Mannion teos ”Osuuskunnat ja verotus”, joka antaa kattavan kuvan osuuskuntien verotuksen erityispiirteistä. Yhtiöoikeudellisen sääntelyn lähdeaineistona toimii lisäksi Mähösen ja Villan teos ”Osuuskunta”, jossa on huomioitu uusin osuuskuntalaki. Tutkimuksen lähdeaineistona tieteellisten tutkimusten osalta on käytetty Eero Blåfieldin Pro Gradu –tutkielmaa ”Osuuskunta yritysmuotona silmälläpitäen erityisesti verotusta” sekä Leevi Simolan Pro Gradu –tutkielmaa ”Osuuskuntien uudistuva voitonjaon verotus osinkoverotukseen verraten.” Yleisesti ottaen osuuskuntia koskevia tieteellisiä julkaisuja on tarjolla hyvin vähän.

Tutkimusmetodeina käytetään oikeusdogmatiikkaa eli lainoppia ja oikeushistoriaa. Lainoppi keskittyy vallitsevan oikeusjärjestyksen tutkimiseen. Osuuskuntien oikeudellinen sääntely on muuttunut, joten on tarpeellista selvittää uudistuneen lainsäädännön sisältö. Osuuskuntien lainsäädännöllä on pitkä historia, joten oikeushistoriallinen tutkimusote on vahvassa roolissa. Osuuskuntien sääntely on

---

¹⁷ HE130/2014 s.19.

¹⁸ HE130/2014 s.8.

¹⁹ Oy-muotoisten energianyhtiöiden sähkön alihinnoittelu ilman peitellyn osingon verottamista.

vuosisataisen historiansa ajan liittynyt yhteiskunnallisiin ilmiöihin ja osuuskuntien sääntely on pääasiallisesti elänyt yhteiskunnan kehityksen mukana.

Tutkimusotteena käytetään myös oikeustaloustiedettä. Erityisesti verolainsäädännön uudistuksen kohdalla on pohdittava, täyttääkö uusi oikeussääntely sille asetettuja taloudellisia tavoitteita. Lisäksi käytetään oikeusvertailevaa tutkimusta vertailemalla Suomen lainsäädäntöä eri EU-maiden osuuskuntia koskevaan verolainsäädäntöön.

2. Omakustannehinnoittelu osuuskuntien verotuksessa

2.1. Osuuskuntien ylijäämänjakotavat

Osuustoiminnan periaatteisiin kuuluu, että ylijäämä kuuluu lähtökohtaisesti osuuskunnalle itselleen.²⁰ Osuuskunta saa jakaa varojaan vain, mikäli säännöissä on tästä nimenomainen määräys, muuten varojenjakoa on laitonta varojen jakoa. Mikäli osuuskunnan säännöissä on määräys varojen jakamisesta, mutta jakoperusteesta ei ole määrätty, tapahtuu jako jäsenten käyttämien osuuskunnan palveluiden suhteessa.²¹ Osuuskunnan säännöissä tulee myös määrätä jakoperusteesta muille kuin jäsenille, esimerkiksi osuuskunnan osakkeisiin perustuen. Pääsääntö osuuskunnan varojenjaosta kuvastaa hyvin osuustoiminnan luonnetta. Varojenjakoa on sallittu vain säännöissä määräten ja olettasäännöksenä tässäkin tapauksessa on, että jako tapahtuu jäsenten käyttämien palveluiden suhteessa.²² Osuuskuntalain uudistuksen myötä tahdonvaltaisuutta lisättiin ja tämä näkyy myös varojenjaossa. Osuuskunnalla on laajat mahdollisuudet määrätä säännöillään varojenjaon erilaisista perusteista.²³ Erilaisten varojenjakotapojen verokohtelu kuitenkin poikkeaa toisistaan, mikä asettaa osuuskunnat miettimään edullisinta varojenjakotapaa sekä liiketaloudellista toimintamallia.

Osuuskunnilla on perustapauksessa kolme tapaa jakaa ylijäämiään jäsenilleen:

1. Osuuspääoman korko, joka on jäsenen maksamalle osuusmaksulle, eli käytännössä osuuskuntaan sijoitetuille varoille maksettava tuotto.
2. Ylijäämänpalautus, joka verotuksessa käsitetään muodollisesti voitonjakoiksi. Ylijäämänpalautus maksetaan pääsäännön mukaan jäsenten käyttämien palveluiden suhteessa. Ylijäämänpalautus on voitonjakoa, sillä siitä päättää osuuskunnan kokous tai hallitus valtuutuksella.
3. Jäsenhinnoittelu eli jäsenten ostojen tai myyntien markkinaehtoisesta poikkeava

---

²⁰ Mähönen, Villa(2014), s.6.

²¹ OKL 16.5 §.

²² Mähönen, Villa(2014), s.205.

²³ Kontkanen(2013), s.5.

hinnoittelu. Osuuskunta myy palveluitaan jäsenille markkinahintaa alemmalla hinnalla, tai maksaa jäsentensä osuuskunnalle myymistä palveluista markkinaehtoista korkeampaa hintaa.

Osuuspääoman korko on tuottoa sijoitetulle osuuspääomalle. Korkona jaetun ylijäämän verokohtelu poikkeaa kuitenkin muista ylijäämänjakotavoista merkittävästi, joten tutkimuksessa on perusteltua eritellä korko muista jakotavoista. Vuodesta 2015 lähtien osuuskorolle säädettyä verokohtelua sovelletaan osuuskuntaan sijoitetulle osuuspääomalle, sijoitusosuudelle ja lisäosuudelle maksetulle korolle, sekä osuuskunnan osakkeille maksetulle osingolle.²⁴

Osuuspääomalle maksettu korko ei ole vähennyskelpoista ylijäämänjakoa osuuskunnan verotuksessa. Pääomalle maksettu korko on pääomasijoitukselle maksettua tuottoa, eikä siihen näin ollen voida soveltaa osuuskuntaverotusta. Pääomalle maksettu tuotto on myös lähtökohtaisesti osuuskunnan viimeinen voitonjakotapa. Osuustoiminnan periaatteiden mukaisesti osuuskunnan jäsen on enemmän osuuskunnan palvelujen käyttäjä, kuin pääomasijoituksen tekijä.²⁵ Osuuspääomalle maksettu korko poikkeaa kahdesta muusta esiteltävästä ylijäämänjakotavasta siten, että se ei perustu osuuskunnan palvelujen käyttöön. Jäsenelle maksetaan osuuspääoman korko riippumatta siitä, onko hän käyttänyt osuuskunnan palveluja lainkaan.

Osuuspääoman korkoon sovelletaan siis kahdenkertaista verotusta kuten osakeyhtiönkin osingon verotukseen. Osuuskunta maksaa tulostaan 20 % yhteisöveron, jonka jälkeen jäsenelle jaettava korko verotetaan jäsenellä. Luonnolliselle henkilölle maksettavasta osuuskorosta veronalaista pääomatuloa on 25 % ja 75 % on verovapaata tuloa 5000 euron rajaan asti.²⁶ 5000 euron ylittävältä osalta korosta veronalaista pääomatuloa on 85 %. Lakiuudistuksen myötä osuuspääoman korko voidaan jakaa myös ansio- ja pääomatulo-osuuksiksi osuuskuntaa koskevien edellytysten täytyttyä.²⁷ Tähän jakoon ei tässä tutkimuksessa syvennyttä.

---

²⁴ HE 130/2014, s.14.

²⁵ Mannio(2005), s. 3.

²⁶ Verohallinto, tiedote, 31.12.2014.

²⁷ Tarkemmin HE 130/2014 s. 15.

Osuustoiminnallisten periaatteiden mukainen ylijäämänjako jäsenten käyttämien palveluiden suhteessa on osuuskuntien perinteisin ylijäämänjakotapa. Osuuskunta voidaan nähdä myös jäsentensä apuorganisaationa ja elinkeinon harjoittamisen mahdollistajana. Näin ollen perustelluin tapa jakaa ylijäämiä on juuri palveluiden käytön suhteessa. Jaetun ylijäämän määrä ei saa ylittää jäsenen käyttämien palveluiden rahallista määrää.

Ylijäämää voi jakaa myös muilla perustein, kuin palvelujen suhteessa. Esimerkiksi pääluvun mukaan jaettu ylijäämä ei kuitenkaan täytä osuuskuntaverotuksen edellytyksiä, eikä se siten missään tapauksessa ole osuuskunnan verotuksessa vähennyskelpoista.²⁸ Osuuskunnan ylijäämänpalautus on kirjanpidollisesti mielenkiintoinen, sillä uuden sääntelyn myötä se voidaan katsoa joko voitonjakoiksi tai vähennyskelpoiseksi kuluksi²⁹. Osuuskuntalakia tulkiten ylijäämänjako on kuitenkin voitonjakoa, sillä siitä päättää osuuskunnan kokous tai valtuutuksella osuuskunnan hallitus.³⁰ EVL 18.4 §:n edellytysten täyttyessä palvelujen käytön suhteessa jaettu ylijäämä on vähennyskelpoista voitonjakoa.

Kolmantena osuuskunnan ylijäämänkeinona on markkinaehtoisesta poikkeava hinnoittelu. Hinnoittelua ei perinteisesti lueta ylijäämänjakokeinoksi,³¹ vaikka se ei juurikaan poikkea palveluiden käytön suhteessa jaettavasta ylijäämästä. Osuuskunnan tavoitteena voi olla omakustanneperiaatteella toimiminen, eli palvelut hinnoitellaan jäsenille siten, että ylijäämää, eikä toisaalta tappiotakaan synny. Tämän omakustannehinnan selvittäminen ei useinkaan ole mahdollista tilikauden aikana, vaan hinta oikaistaan omakustannehinnaksi vasta tilikauden päättymisen jälkeen jakamalla ylijäämä jäsenille palvelujen käytön suhteessa. Esimerkiksi Valio Oy jakaa tuottajaosuuskuntiensa kautta perinteisesti helmikuussa edellisen tilikauden ylijäämän maidon jälkitilinä. Jälkitilillä maidon hinta oikaistaan lähemmäksi omakustannehintaa palauttamalla sitä tuloksen mukainen rahamäärä per tuotettu maitolitra. Tuottajaosuuskunnat nimittävät jälkitiliä tuloksenjakoeräksi.³² Hinnoittelumalli ei siis käytännössä poikkea ylijäämänjaosta muuten, kuin sen ajallisen suorittamisen osalta.

---

²⁸ Blåfield (2012), s. 32.

²⁹ Mäkinen (2014), s. 124.

³⁰ OKL 17:8 §.

³¹ Mäkinen (2014), s. 124.

³² Tiedote, Itä-Maito OSK, 1/2012,

http://www.itamaito.fi/tiedostot/files/Tuottajatiedote_0112%281%29.pdf

Hinnoittamalla jäsen saa etunsa osuuskunnasta palvelun suorittamisajankohtana, ylijäämänjaossa tilikauden päättymisen jälkeen.

2.3. Osuuskuntien omakustannehinnoittelu oikeuskäytännössä

Taloudellisesti tarkastellen osuuskuntien ylijäämänjako on hinnanoikaisuerä, vaikka sitä muodollisesti verotuksessa käsitellään ylijäämän- tai voitonjakona.³³ Jälkikäteen ylijäämänjako on käytännössä sama toimenpide kuin markkinaehtoisesta poikkeava jäsenhinnoittelu. Vain niiden ajallinen asettuminen transaktiohetkeen tai tilikauden päättymisen jälkeiseen aikaan eroaa. VML 29 §:stä huolimatta osuuskunnat on kuitenkin oikeuskäytännössä vapautettu peitellyn osingonjaon verottamisesta.

Tuorein korkeimman hallinto-oikeuden päätös asiasta on KHO 2011:103. Oikeustapauksessa oli kyse tavarakauppaa, maahantuontia, vientiä ja kuljetuspalveluja harjoittavasta A Oy:stä, jonka omistivat neljä oy-muotoista tukkuliikettä. A Oy oli tarkoitus muuttaa osuuskunnaksi, sillä osuuskuntamuotoisena yhtiö pystyisi toimimaan jäsentensä osalta omakustanneperiaatteella. Osakeyhtiömuodossaankin yhtiön tarkoituksena oli tarjota osakkailleen synergiaetuja, erityisesti suurempia volyymeja tavarahankinnoissa ja kuljetuspalvelujen toteuttamisessa. A Oy:n mukaan osuuskuntamuotoisena yrityksen taloudellisen hyödyn jakaminen osakkaille helpottuisi, sillä osuuskuntamuoto sallisi jäsenten suhteellisten ostojen eriyttämisen jäsenten toimintaan sijoittamasta pääomasta.³⁴ Käytännössä tämä tarkoittaa, että toimintaan sijoitetulle pääomalle voidaan maksaa tuotto osuuspääoman koron muodossa. Palvelujen käytön suhteessa jaettava hyöty tulisi jäsenille puolestaan alentuneina hintoina ja mahdollisena palvelujen käytön suhteessa jaettavana ylijäämänpalautuksena.

A Oy teki keskusverolautakunnalle (KVL) hakemuksen, jossa se halusi selvittää, sovellettaisiinko osuuskuntamuotoiseen yritykseen peitellyn osingon säännöksiä, mikäli jäsenkauppa hinnoiteltaisiin markkinahintaisesta poikkeavasti. KVL antoi asiasta ennakkopäätöksen, jonka mukaisesti perustettavan osuuskunnan markkinaehtoisesta poikkeavaan hinnoitteluun ei sovellettaisi peitellyn osingonjaon säännöksiä.

Veronsaajien oikeudenvallontayksikkö (VOVA) puolestaan valitti päätöksestä. VOVA:n perusteluiden mukaan VML 29 §:n koskee sanamuodoiltaan myös osuuskuntia. Myös

---

³³ Mannio, (2004), s 136.

³⁴ KHO 2011: 103.

lain esitöiden mukaan peiteltyyn osingonjaon säännöksiä on sovellettava kaikkiin yhteisöihin. KVL:n perusteluiden mukaan VML 29 § sopii osuuskunnan ja jäsenen välisen hinnoittelupoikkeaman oikaisemiseen ja verottamiseen. KVL nosti kuitenkin esiin OKL 2 §:n³⁵ osuuskunnan toiminnan tarkoituksesta. KVL antoi tapauksessa suuren painoarvon myös EVL 18.1. §:lle. Päättös vuonna 2011 osuuskunnan ylijäämän vähennysoikeus oli vielä laaja, ja koski kaikkien osuuskuntien kaikkea jäsenille palvelujen käytön suhteessa jaettua ylijäämää. KVL katsoi tapauksen ilmentävän EVL 18.1. §:n mukaista osuuskuntaverotusta, ja markkinaehtoisesta poikkeavan hinnoittelun olevan siten perusteltua.

Tapauksessa ratkaisevaa oli VOVA:n mukaan hakemuksessa esitetty suuri vieraskaupan osuus, joka voisi olla jopa 35 %. Vieraskaupassa toteutettava korkeampi hinta hyödyttäisi osuuskunnan jäseniä ei-jäsenten kustannuksella. Jäsenet siis hyötyisivät omakustannehinnoittelun lisäksi vieraskaupasta syntyvistä voitoista. Verotuskäytännössä ei ole puututtu osuuskuntien niin sanottuun kaksoishinnoitteluun³⁶, jossa jäsenhinta ja vieraskaupan hinta poikkeavat merkittävästi toisistaan. Ennakkoratkaisun perusteluina todettiin fiskaalisen vaikutuksen olevan vähäinen, sillä jäsenhinnoittelusta syntyvä kate tulee verotettavaksi elinkeinonharjoittajajäsenen omassa verotuksessa.

KHO antoi asiassa päätöksen, jossa se jätti KVL:n päätöksen voimaan. Näin ollen osuuskuntien markkinaehtoisesta poikkeava jäsenhinnoittelu on verotuksessa hyväksyttävää, eikä siihen sovelleta VML 29 §:n peiteltyyn osingon säännöksiä. KHO:n mukaan tapauksessa perustava kysymys on, että voidaanko osuuskunnan katsoa jakavan jäsenilleen peiteltyä osinkoa markkinaehtoisesta poikkeavan hinnoittelun muodossa, kun hinnoittelu ei-jäsenille on jäsenhinnoittelua korkeampi.³⁷ Sama kysymys on perustavanlaatuinen myös tässä tutkimuksessa.

KHO:n perustelut asian ratkaisussa olivat hyvin samanlaiset kuin KVL:lla, mutta KHO nosti vielä selkeämmin esiin lainsäätäjän tarkoituksen liittyen EVL 18.1 §:ään. Säännös sekä sen esityöt osoittavat, että osuuskunnan suorittamaa ylijäämää kohdellaan verotuksessa eri tavalla kuin osakeyhtiön jakamaa osinkoa.³⁸ Vuoden 2015 alusta uudistuneesta lainsäädännöstä ja sen esitöistä ei vastaavaa päättelyä ole enää suoraan

---

³⁵ 1.1.2014 alkaen OKL 5 §.

³⁶ Myrsky&Malmgren, 2014, s. 580.

³⁷ KHO 2011:103.

³⁸ KHO 2011:103.

tehtävissä. KHO otti ratkaisussaan kantaa myös VOVA:n vastineeseen liittyen vieraskaupasta jäsenille tulevaan hyötyyn. KHO:n mukaan hakemuksen mukainen jäsenhinnoittelu omakustannehintaan lisättynä voittomarginaalilla, joka on pienempi kuin vieraskaupassa, puoltaa osuuskuntaverotuksen soveltamista. Ratkaisusta on tulkittavissa, että mikäli jäsenhinta olisi vain omakustannehinta tai jopa sitä alempi, ja tämä ”tappio” kompensoitaisiin vieraskaupasta tulevilla voitoilla, voitaisiin tapauksessa päätyä erilaiseen ratkaisuun.

Yhtiömuodon muuttamisesta A Oy:n ja sen osakkaiden voidaan nähdä saavan verotuksellista hyötyä. Kuvitellaan A Oy:n tarjoaman kuljetuspalvelun markkinaehtoiseksi hinnaksi 100 euroa. A Oy ei voisi tarjota palvelua osakkaalleen tätä merkittävästi edullisemmin, sillä markkinahinnan alittavaan osakashinnoitteluun sovellettaisiin VML 29 §:n peitellyn osingonjaon säännöksiä. Lisäksi A Oy:lle osakkaan maksama hinta on veronalaista tuloa, josta kulujen vähentämisen jälkeen maksetaan 20 %:n yhteisövero. Osuuskuntana A Osuuskunta voisi tarjota kuljetuspalvelun jäsenilleen omakustannehintaan. Kuvitellaan omakustannehinnaksi 60 euroa. Osuuskuntaan ei verotuskäytännön mukaan sovelleta peitellyn osingonjaon säännöksiä, eli markkinahinnan alittavaan hinnoitteluun ei puututa. Osakeyhtiömuotoinen jäsen saa näin palvelun 40 euroa edullisemmin.

Fiskaalista eroa yhtiömuodoilla ei teoreettisesti tarkastellen ole. A Oy maksaa omakustannehinnan ja markkinahinnan erotuksesta, eli voitosta, 20 % yhteisöveron eli $40e \times 20\% = 8e$. Mikäli oletetaan A Oy:n tekevän voittoa yhteisöveron jälkeen 32 euroa, voi se jakaa voiton verovapaana osinkona osakkailleen EVL 6 a §:n mukaisena osinkona. A Osuuskunnalle ei puolestaan omakustannehinnoin toimien synny verotettavaa tuloa, joten se ei maksa yhteisöveroa. Jäsen Oy puolestaan maksaa lisääntyneestä voitostaan veroa $40e \times 20\% = 8e$, jos oletetaan, että alentunut hinta ei siirry millään tavalla kuluttajahintoihin. Verokertymä olisi näin sama kuin A:n toimiessa osakeyhtiönä. Yritysmuotoneutraliteetin valossa jäsenhinnoittelua voidaan kuitenkin pitää ongelmallisena, sillä konsernin toimiessa osuuskuntana, sillä olisi muita toimijoita paremmat mahdollisuudet alempaan hinnoitteluun.

Ratkaisullaan KHO totesi tyhjentävästi, että osuuskunnille sallitaan omakustannehinnoittelu jäsentensä kanssa käytävässä kaupassa. Tapauksesta tekee ennakkoratkaisuna merkittävän se, että siinä yritys jatkaa täysin vastaavaa toimintaa kuin

aikaisemminkin, mutta yhtiömuodon muuttaminen vaikuttaa sen verotuskohteluun. KHO perusteluihin olisi lisäksi kaivattu selkeämpi maininta siitä, että yhtiömuoto ei vaikuta konsernin sisäisen voitonjaon fiskaaliseen lopputulokseen. Osakeyhtiönä toimiessa A Oy:n saama voitto voidaan siirtää EVL 6 a § mukaisena verovapaana osinkona omistaville yhtiöille. Osuuskuntana toimiessa veron voitosta maksavat puolestaan omistavat yhtiöt suuremman katteen myötä. Toisaalta KHO ei myöskään ottanut kantaa yritysmuotoneutraliteettiin, sillä A Oy:n toimiessa osuuskuntana voidaan sen nähdä saavan kilpailuetua laajemman hinnoittelupelivaran myötä. Mikäli KHO olisi päätenyt päinvastaiseen lopputulokseen, olisi päätöksellä ollut todella merkittävä vaikutus osuuskuntien toimintaan.

2.4. Mankala-yhtiöt ja omakustannehinnoittelu

Peitellyn osingonjaon säännösten soveltaminen osakkaan ja jäsenen poikkeavaan hinnoitteluun yhteisön kanssa tapahtuvassa kaupassa on kiistelty aihe Suomen veropolitiikassa. Tapaukseen liittyy kuitenkin jo 60-luvulta lähtien tunnustettu Mankala-periaate.³⁹ Mankala-periaate liittyy osakeyhtiömuotoisten energiayhtiöiden perustamiin voittoa tuottamattomiin osakeyhtiöihin. Voimalaitososakeyhtiöillä on hyväksyttyä hinnoitella tuottamansa sähkö omakustannehintaiseksi. Tämä on selvässä ristiriidassa sekä VML 29 §:n peitellyn osingonjaon säännösten että VML 31 §:n siirtohinnoittelusäännösten kanssa.⁴⁰

Mankala-periaatteen mukaan toimivat energiayhtiöt perustavat yhteisen energiayhtiön, jonka toiminnan kustannuksista ne vastaavat. Osakkaat saavat sähkönsä yhtiöltä omakustannehintaan. Mankala-yhtiöt ovat voittoa tavoittelemattomia, mikä on määrätty niiden yhtiöjärjestyksessä. Yhtiöjärjestyksissä on myös määrätty, että yhtiöt vastaavat kustannuksista omistusosuksiensa suhteessa. Näin riskit jakaantuvat tasaisesti, ja Mankala-yhtiöt ovat verrattavissa keskinäisiin vakuutusyhtiöihin. Pohjolan Voima Oy, yksi Mankala-periaatteella toimivista energiayhtiöistä, kertoo esitteessään seuraavasti: ”Mankalayrityksen tavoitteena ei ole tuottaa voittoa eikä jakaa osinkoa. Omistajat saavat hyödyn käyttämällä tuotteen (sähkö, lämpö) tai myymällä sen edelleen.”⁴¹ Tästä esittelystä voidaan nähdä, että Mankala-yhtiöt toimivat täysin osuustoiminnallisten

---

³⁹ KHO 1963 I 5 ja KHO 1968 B II 521.

⁴⁰ Pauli K Mattila, 2015,

https://noppa.aalto.fi/noppa/kurssi/32e2220/lisatty14290/32E2220_osuuskunnat.pptx

⁴¹ <http://www.pohjolanvoima.fi/filebank/24403-Mankalatoimintamalli.pdf>

periaatteiden mukaisesti, vaikka ne ovatkin yhtiömuodoltaan osakeyhtiöitä. Mankala-yrityksen toimiessa omakustannehintaan ei voittoa synny, eikä sille tule yhteisöveroa maksettavaksi. Hyödyn saavat halpana energiana voimayhtiöiden omistajat, joita ovat pääasiassa suomalainen teollisuus ja kaupunkien sähköyhtiöt.⁴²

Perustavalla tasolla Mankala-yhtiöiden hinnoittelun verotuskohtelua ratkaistaessa on vastakkain kaksi säännöstä: OYL 5 § toiminnan tarkoituksesta eli osakeyhtiön tarkoitus voiton tuottamisesta omistajille, ellei yhtiöjärjestyksessä toisin määrätä, ja VML 29 §:n säännös peitelystä osingonjaosta. Osuuskuntia koskevassa tapauksessa KHO 2011:103 painoarvoa annettiin OKL:n pykälille toiminnan tarkoituksesta. Mankala-periaatteen hyväksyttävyyden sekä melko tuoreen KHO:n päätöksen valossa voidaan nähdä, että huolimatta peitellyn osingonjaon säännösten sanamuodoista, annetaan toiminnan todelliselle tarkoitukselle huomattava painoarvo oikeuskäytännössä. Myös EU-komissio tutki Mankala-yhtiöiden verokohtelun hyväksyttävyyttä, mutta ei nähnyt tarpeen puuttua oikeuskäytäntöön ja lopetti tutkimukset.⁴³

Toiminnan todellista tarkoitusta arvioitaessa tulee kuitenkin KHO 2011:103 ja Mankala-periaatteen hyväksymisen valossa huomioida vieraskaupan osuus sekä jäsenkaupan ja vieraskaupan hinnat. Mikäli vieraskaupan osuus on merkittävä, esimerkiksi yli puolet, ei yhteisön voida nähdä toimivan osuustoiminnallisten periaatteiden mukaisesti, ja sovellettavissa voisivat olla peitellyn osingonjaon säännökset. Mankala-yhtiöt myyvät tuottamastaan sähköstä hyvin pienen osan muille kuin osakkailleen. Samoin KHO 2011:103 A Oy:n toiminnassa vieraskaupan osuus oli yhtiön mukaan pientä ja satunnaista.⁴⁴ Vieraskaupan osuus ja vieraskaupan hinnoittelu suhteessa jäsenhinnoitteluun määrittävät, minkä verran jäsenten tai osakkaiden voidaan nähdä saavan hyötyä markkinahintaisesta poikkeavasta hinnoittelusta.

---

⁴² <http://www.talouselama.fi/uutiset/paatos+tuli++omakustannussahko+saa+virrata+suomessa/a2156771>

⁴³ Lúnden, (2012, Talouselämä.

⁴⁴ Tuko Logistics, lausunto luonnoksesta hallituksen esitykseksi osuuskunnan ylijäämänjaon verotusta koskevien säännösten muuttamisesta, 2014.

3. Osuuskuntien poikkeavan verotuksen perustelut

3.1. Säännöksen sanamuodot ja säännöshierarkia

Osuuskuntien osakeyhtiöistä poikkeavaa peiteltyä osingonjaon verotuskäytäntöä voidaan lähteä johtamaan VML 29 §:n sanamuodoista. VML 29.1. §:ssä todetaan: ”Peitellyllä osingolla tarkoitetaan rahanarvoista etuutta, jonka *osakeyhtiö* antaa *osakkaansa* tai tämän omaisen hyväksi osakkuusaseman perusteella tavallisesta olennaisesti poikkeavan hinnoittelun johdosta tai vastikkeetta.” 1. momentin mukaan kyseeseen tulisi siis vain osakeyhtiön osakkaalleen myöntämä etuus. Sama rajausta osakeyhtiöihin tulee esiin myös lainsäätäjän tarkoituksessa: ”Yhtiön varojen siirtäminen osakkaalle verotusmenettelylain 29 §:n 1. momentissa tarkoitettulla tavalla yli- tai alihintana voi tapahtua minkä hyvänsä oikeustoimen muodossa, jossa *osakas* voi saada tuloverotuksen piiriin kuuluvan etuuden ja jossa etuuden myöntäjänä voi tulla kyseeseen *osakeyhtiö*.”⁴⁵ Hallituksen esityksessä todetaan, että peiteltyä osingonjaon säännösten erityisenä tavoitteena on turvata osakeyhtiöiden kahdenkertaisen verotuksen toteutuminen. Näin ollen osuuskunnat olisivat perustapauksissaan peiteltyä osingonjaon ulkopuolella, sillä niiden verotuksen periaatteena on yhdenkertainen verotus osuustoiminnan periaatteiden toteutuessa.

Peiteltyä osingonjaon säännös laajennetaan lain viidennessä momentissa koskemaan myös muita yhteisömuotoja, eli käytännössä osuuskuntia: ”Mitä 1. momentissa säädetään osakeyhtiöstä ja sen osakkaasta, sovelletaan vastaavasti muuhun yhteisöön sekä sen osakkaaseen tai jäseneseen.”⁴⁶ VML 29 §:n sanamuodoista sekä lain esitöistä voidaan päätellä, että säännöksellä ei ole tarkoitus puuttua osuuskuntien harjoittamaan markkinaehtoisesta poikkeavaan hinnoitteluun, vaan säännös koskee pääasiassa voittoa tavoittelevia osakeyhtiöitä. Lain esitöissä ei ole mainintaa osuuskuntien harjoittamaan hinnoitteluun, eikä osuuskuntien toiminnalle aseteta säännöksissä vaatimuksia. Viides momentti voidaan nähdä lähinnä varmistuksena, jolla voidaan tarvittaessa ehkäistä veronkierto osuuskuntien vahvistettua verotusasemaa hyödyntäen. Lain esitöissä on maininta myös Mankala-yhtiöiden asemaan⁴⁷. Valiokunta toteaa, että lakiuudistuksella ei ole tarkoitus puuttua Mankala-yhtiöiden vakiintuneeseen verotuskäytäntöön. Valiokunta

---

⁴⁵ HE 26/1998, kohta 1.2.

⁴⁶ VML 29.5 §.

⁴⁷ VaVM 13/1998.

viittaa kannanotossaan Mankala-yhtiöiden rooliin keskinäisenä osakeyhtiönä, jossa toiminnan tarkoitus on säädetty osakeyhtiölaista poikkeavaksi yhtiöjärjestyksellä.

Kokonaisuutena peitellyn osingonjaon säännösten sanamuodoista ja esitöistä voidaan tulkita, että säännöksellä ei ole tarkoitus puuttua osuuskuntien harjoittamaan jäsenhinnoitteluun ja sitä kautta niiden toimintaperiaatteisiin. Säännöksessä eikä esitöissä myöskään suuremmin oteta kantaa osuuskuntien toimintaperiaatteen puolestakaan, vaan se on jätetty vallitsevan oikeuskäytännön ja tulevien ennakkoratkaisujen varaan. Hallituksen esityksessä 130/2014 todetaan KHO 2011:103 päätöksellä hyväksyttävän markkinaehtoisesta poikkeava hinnoittelu osuuskuntien verotuksessa, mutta mikäli jäsenelle annetaan poikkeuksellista etua, voidaan soveltaa VML 28 §:n säännöksiä veronkierrosta.⁴⁸

Peitellyn osingonjaon soveltamatta jättämistä voi perustella säädösten hierarkialla. Peitellyn osingonjaon soveltamista pohdittaessa ristiriidassa ovat VML 29 § peitellystä osingonjaosta ja EVL 18 § ylijäämän vähentämisestä. *Kilpi* toteaa VML 29 §:n olevan yleissäännös ja EVL 18 §:n puolestaan erityissäännös. Säädöshierarkian periaatteiden mukaan erityissäännös syrjäyttää ristiriitatilanteessa yleissäännöksen, ja tällä perusteella peiteltyä osinkoa ei voisi soveltaa osuuskuntien hinnoittelussa.⁴⁹ Mannio täydentää tulkintaa toteamalla, että taloudellisessa mielessä ylijäämänpalautus ja omakustannehinnoittelu johtavat samaan lopputulokseen, eikä muotovaatimuksella ole asiassa merkitystä.⁵⁰

3.2. Osuuskuntalaki ja toiminnan tarkoitus

Osuuskuntien poikkeava hinnoittelu johtuu pohjimmiltaan osuuskuntien toiminnan tarkoituksesta ja toimintaperiaateista. OKL 1: 5 § määrittää osuuskuntien toiminnan tarkoituksen pääperiaatteen, mistä voi toki säännöillä poiketa. Vuoden 2012 osuuskuntalain uudistuksessa osuuskuntien yhtiöoikeudellista asemaa siirrettiin merkittävästi lähemmäksi osakeyhtiöitä.⁵¹ Osuuskuntia koskevat erityispiirteet haluttiin

---

⁴⁸ HE 130/2014.

⁴⁹ *Kilpi*(1962), s.263.

⁵⁰ Mannio(2004), s.461.

⁵¹ HE 185/2012: ”Ehdotettavan uuden lain mallina on vuoden 2006 osakeyhtiölaki siten, että ehdotettava uusi osuuskuntalaki vastaa osakeyhtiölakia sanamuotoa myöten siltä osin kuin tarvittava sääntely on samansisältöistä”.

kuitenkin säilyttää sisällöltään samoina, kuin edellisissäkin laeissa vuosilta 1954 ja 2001.⁵² Käytännössä tämä tarkoittaa, että osuuskuntien toimintaa ja erityisesti rahoituksen saamista haluttiin helpottaa, mutta niiden erityisasemaan toiminnan tarkoituksesta johtuen ei ehdotettu muutoksia.

Osuuskuntalain alussa esitellään osuuskuntien keskeiset periaatteet, jotka ovat lain esitöiden mukaan ratkaisevassa asemassa monimutkaistuvassa yhtiöoikeudellisessa sääntelyssä. Esitöiden mukaan ongelmallisia tilanteita ratkaistaessa laajempaa aineellista merkitystä on osuuskunnan toiminnan tarkoitusta, jäsenten ja muiden osuuden ja osakkeen omistajien yhdenvertaisuutta, sekä johdon huolellisuusvelvoitetta koskevilla säännöksillä.⁵³ Tutkittaessa, voiko osuuskunnan harjoittamaan hinnoitteluun soveltaa VML 29 §:n peitellyn osingonjaon säännöksiä, tulee kiinnittää huomiota myös OKL 1: 7 §:ään. Yhdenvertaisuuspykälän mukaisesti kaikilla jäsenillä on yhtäläiset oikeudet, jollei osuuskuntalaisia säädetä, tai säännöissä määrätä toisin.⁵⁴ Markkinaehtoisesta poikkeavan hinnoittelun katsominen peiteltyksi osingoksi ei nähdäkseni nykyisen oikeuskäytännön valossa vaadi, että yhdenvertaisuusperiaatetta on loukattu.⁵⁵ Kuitenkin yhdenvertaisuusperiaatteen loukkaaminen hinnoittelussa tai muussa varojen jaossa voi olla raskauttava tekijä tulkittaessa peitellyn osingonjaon soveltamisen mahdollisuutta.

Mannio on pohtinut teoksessaan laajasti osuuskuntien ja Mankala-yhtiöiden omakustannehinnoittelun hyväksyttävyyttä. Osuuskunnat ja keskinäiset yhtiöt eivät näytä avointa voittoa, vaan voitto ikään kuin jaetaan jo tilikauden aikana. Ylijäämänjako ja sen vähennyskelpoisuus on kirjattu lakiin, ja niillä saadaan toteutettua omakustannehinnoittelua vastaavat olosuhteet.⁵⁶ Ylijäämänjako ja omakustannehinnoittelu eivät käytännössä poikkea jäsenen saaman edun osalta muuten kuin ajallisesti. Mannion mukaan pohdittava kysymys on, kuinka tarkat vaatimukset ylijäämänjaon muodolliselle tavalle asetetaan verotuksessa. Muodollisesti ylijäämänpalautus eroaa hinnoittelusta siten, että se on osuuskunnan kokouksen päättämää voitonjakoa.⁵⁷

---

⁵² HE 185/2012.

⁵³ HE 185/2012.

⁵⁴ OKL 1: 5 §.

⁵⁵ ks. tämän tutkielman sivu 14: ” Vieraskaupan osuus ja vieraskaupan hinnoittelu suhteessa jäsenhinnoitteluun määrittävät, minkä verran jäsenten tai osakkaiden voidaan nähdä saavan hyötyä markkinahintaisesta poikkeavasta hinnoittelusta.”

⁵⁶ Mannio, 2004, s. 461.

⁵⁷ Mannio(2004), s.463.

Omakustannushinnoittelun hyväksymisessä verotuksessa erityisesti Mankala-yhtiöiden osalta painoarvo on ollut yhtiöjärjestyksessä. Mankala-yhtiöitä koskevan KHO 1953 B I 5 – ratkaisun mukaan yhtiö on yhtiöjärjestyksen mukaan velvollinen toimittamaan sähköä heidän osuuksiensa suhteessa ja osakas puolestaan velvollinen vastamaan sähkön tuottamisen kustannuksista samassa suhteessa. Tällä perusteella katsottiin, että osakas ei saanut osingonluonteista tai muuta veronalaista tuloa sitä kautta, että sähkön hinta alitti markkinahinnan. Päätöksestä voidaan nähdä osuustoiminnalliset periaatteet, sillä jäsen saa hyödyn käyttämänsä palvelun suhteessa. Osuuskuntana yhtiö olisi voinut oikaista sähkön hinnan omakustanteiseksi ylijäämäpalautuksella.

Osuuskunnan ja keskinäisen yhtiön verokohtelun ero tulisi esiin, mikäli yhtiöjärjestyksessä tai osuuskunnan säännöissä ei olisi erillistä velvoitetta omakustannehinnoitteluun. Osakeyhtiönä toimiessa toiminnan määrittäisi pääsääntö osakeyhtiön toiminnan tarkoituksesta, eli voiton tuottaminen omistajille.⁵⁸ Tähän periaatteeseen ei sovellu markkinahinnan alittava hinnoittelu. Osuuskunnan tapauksessa puolestaan pääsääntönä toimisi OKL 1: 5 §⁵⁹ toiminnan tarkoituksesta, sekä OKL 16: 5 § ylijäämäjaosta⁶⁰. Osuuskunnalle on nähdäkseni jo lähtökohtaisesti toiminnan tarkoituksen ja periaatteiden myötä sallittu omakustannehinnoittelu, kun osakeyhtiöltä sen hyväksyminen vaatii tarkemmat määritelmät yhtiöjärjestykseen. Mannio vetää päättelyketjun yhteen toteamalla, että kun osakeyhtiö on sääntöjensä mukaan velvoitettu omakustannusperiaatteen soveltamiseen osakkaiden ja yhtiön välisissä luovutuksissa, ei peitellyn osingon säännösten soveltaminen olisi aiheellista.⁶¹

Keskinäisten yhtiöiden osalta ratkaiseva kysymys on, että yhtiö on aidosti keskinäinen. *Ryynäsen* mukaan tällaisessa yhtiössä ei saa olla laajaa markkinahintaista myyntiä ulkopuolisille ja omakustannehintaista myyntiä osakkaille samanaikaisesti.⁶² *Mannio* toteaa, että sama periaate koskee myös osuuskuntia, eli peitellyn osingonjaon säännökset

---

⁵⁸ OYL 1:5 §: Yhtiön toiminnan tarkoituksena on tuottaa voittoa osakkeenomistajille, jollei yhtiöjärjestyksessä määrätä toisin.

⁵⁹ Osuuskunnan toiminnan tarkoituksena on jäsenten taloudenpidon tai elinkeinon tukemiseksi harjoittaa taloudellista toimintaa siten, että jäsenet käyttävät hyväkseen osuuskunnan tarjoamia palveluita taikka palveluita, jotka osuuskunta järjestää tytäryhteisönsä avulla tai muulla tavalla. Toiminnan tarkoituksesta voi säännöissä määrätä toisin.

⁶⁰ Ylijäämää saa jakaa jäsenille ja osuuden ja osakkeen omistajille vain, jos säännöissä niin määrätään. Jos jaossa noudatettavasta perusteesta ei määrätä säännöissä, jako toimitetaan sen mukaan kuin jäsenet ovat käyttäneet hyväkseen osuuskunnan palveluita.

⁶¹ Mannio(2004) s. 463.

⁶² Ryynänen (2000), s. 351.

eivät sovellu, jos kauppaa käydään vain jäsenten kanssa.⁶³ Molemmissa tapauksissa voidaan antaa painoarvoa myös jäsen- ja vieraskaupan väliselle hintaerolle. Peitellyn osingonjaon säännöksiä voitaisiin soveltaa, mikäli jäsenet tai osakkaat saavat vieraskaupasta tulevan voiton omakustannehinnoittelun muodossa. Peitellyn osingonjaon soveltamista tutkittaessa ongelmaa ei syntyisi, mikäli osuuskunnat kävisivät edelleen kauppaa ainoastaan jäsentensä kanssa, kuten osuustoiminnan alkuaikoina. Nykyaikaisessa taloudessa tämä ei kuitenkaan pääsääntöisesti ole mahdollista, mikä tuo epävarmuustekijän osuuskuntaverotuksen hyväksyttävyyteen.

---

⁶³ Mannio (2004), s. 462.

3. Ylijäämän vähennysoikeus

4.1. Historia ja ongelmat

Osuuskuntien jäsenilleen näiden palvelujen käytön suhteessa jakama ylijäämä oli rajoituksetta vähennyskelpoista osuuskunnan yhteisöverotuksessa vuoden 2015 alkuun asti. Aikaisemman EVL 18.1. § mukaan ”Vähennyskelpoisia ovat myös: vuosi- ja vaihtoalennukset, osto- ja myyntihyvitykset ynnä muut sellaiset oikaisuerät sekä osuuskunnan ostojen ja myyntien taikka niihin rinnastettavien suoritusten perusteella jakama ylijäämänpalautus kokonaisuudessaan.” Pykälä oli tyhjentävä sallien osuuskuntien vähentää kaiken jakamansa ylijäämän, kunhan se tapahtui jäsenen ostojen tai myyntien, eli jäsenen käyttämien palvelujen suhteessa. Tällaisen ylijäämänjaon kohdalla toteutui yhdenkertainen verotus, missä jaettu ylijäämä on jakajalle vähennyskelpoinen meno ja saajalleen veronalainen tulo.⁶⁴

Palveluiden käyttöön perustuvan ylijäämänjaon vähennyskelpoisuuden taustalla on osuuskunnan toiminnan tarkoitus. Osuuskunnan toiminnan tarkoitus ei ole voiton jakaminen jäsenille, vaan tarkoituksena on toiminnalla hyödyttää jäseniä.⁶⁵ Ylijäämän vähennysoikeus on ollut olemassa yhtä pitkään kuin osuuskunnatkin. Muotoseikat ovat vaihdelleet, mutta ajatus on pysynyt samana. Vuoden 1943 tulo- ja omaisuusverolain mukaan osuuskunta voi vähentää tulostaan suorittamansa ylijäämänpalautuksen.⁶⁶ Tuolloin ylijäämänpalautus käsitettiin palvelujen käytön mukaan jaettavana ylijäämänä, sillä osuustoiminnan alkuaikoina osuuspääoman koron muodossa tapahtuvaa ylijäämänjakoa ei tunnettu lainkaan. Tulo- ja omaisuusverolain voimassaoloaikana oikeuskirjallisuudessa kuitenkin käsitettiin, että vähennyskelpoista oli vain jäsenkaupassa syntynyt ylijäämä. Tuolloin osuuskunnan vieraskauppa olikin melko harvinaista ja joissakin tapauksissa osuuskunnan säännöissä vieraskauppa oli kielletty kokonaan.

Hallituksen esitykseen 172/1967 tuli viime hetkillä lisäys, jonka mukana osuuskunta sai vähentää palvelujen suhteessa tapahtuvan ylijäämänjaon kokonaisuudessaan. Tuolloin vieraskaupan osuus oli edelleen hyvin pieni, ja muutosesitys hyväksyttiin sellaisenaan.⁶⁷

---

⁶⁴ Vrt. osinkoverojärjestelmä: Osakeyhtiöt maksavat voitosta yhteisöveron (20 %), minkä jälkeen jaettu osinko verotetaan uudelleen osakkaalla.

⁶⁵ Mannio (2004), s. 57.

⁶⁶ TOL 28 § 3k., 1943

⁶⁷ Mannio (2004), s. 137

Laajan vähennysoikeuden salliminen voidaan myös nähdä lainsäätäjän haluna kompensoida osuuskuntien heikompaa asemaa pääomien kerryttämisessä.

Vähennysoikeuden koskeminen myös vieraskaupassa syntynyttä ylijäämää oli poikkeuksellista, kun vertaillaan osuuskuntien verotusta kansainvälisesti. Ruotsissa osuuskunnilla ei ole suoranaista ylijäämän vähennysoikeutta, ja niihin sovelletaankin pääsäännön mukaan kahdenkertaista verotusta.⁶⁸ Norjassa tietyillä osuuskunnilla on oikeus vähentää verotettavasta tulostaan jäsenkaupassa syntynyt ylijäämä. Vähennysoikeus koskee ainoastaan jäsenkaupassa syntynyttä ylijäämää ja osuuskuntia, jotka toimivat perinteisten osuustoiminnallisten periaatteiden mukaan, kuten maatalous-, kalastus- ja kuluttajaosuuskunnat.⁶⁹ Tanskassa osuuskuntia koskee Ruotsin tapaan kahdenkertainen verotus, mutta yli kymmenen jäsenen osuuskuntia koskevat Tanskan elinkeinoverolain erityispykälät. Keskkikokoisten osuuskuntien yhteisöveroprosentti on 14,3 %, kun muut osuuskunnat ja osakeyhtiöt maksavat tulokseen veroa 25 % verokannan mukaan.⁷⁰ On kuitenkin huomattava, että pohjoismaissa osuuskuntien jakama ylijäämä on veronalaista tuloa jäsenelle, eli vähintään yhdenkertainen verotus toteutuu kaikissa tapauksissa.

Mannio totesi vuonna 2004 ylijäämän vähennysoikeuden olevan Suomessa kiistattoman laaja.⁷¹ Muissa ETA-maissa ylijäämän vähennysoikeuden periaatteena on, että se koskee ainoastaan jäsenkaupassa syntynyttä ylijäämää. Joissakin maissa osuuskuntaverotuksen piirin pääsemiseksi on asetettu rajat, joita vieraskaupan määrä suhteessa liikevaihtoon ei saa ylittää. Esimerkiksi Espanjassa vieraskaupan osuus ei saa olla yli 50 % koko liikevaihdosta. Tanskassa raja on 25 %.⁷² Suomessa ainoa vaatimus ylijäämän vähennysoikeudelle ennen vuotta 2015 oli, että jaon tulee tapahtua palvelujen käytön suhteessa.

Vieraskaupassa syntyneen ylijäämän laaja vähennysoikeus oli ongelmallinen monella tapaa. Ylijäämänjako on taloudelliselta luonteeltaan hinnanoikaisu, jolla oikaistaan jäsenhinta omakustannehinnaksi. Tämä olisi mahdollista myös suoraan alennetulla jäsenhinnoittelulla, mutta useinkaan omakustannushinta ei ole tiedossa vielä tilikauden

---

⁶⁸ Inkomstskattelag 1999:1229.

⁶⁹ HE 130/2014.

⁷⁰ http://oikeusministerio.fi/material/attachments/om/hankkeet/fi/2011/6AldqBsOc/Osuuskunta- ja_verolainsaadannon_kv_vertailu_180612.pdf , s. 6, viitattu 2.2.2015.

⁷¹ Mannio (2004), s 137.

⁷² Mannio (2004), s.83.

aikana. Kuitenkaan vieraskaupassa syntyneitä ylijäämää ei mitenkään voida nähdä hinnanoikaisuna jäsenille, sillä se ei ole syntynyt heidän taloudellisen toimintansa tuloksena.

Vieraskaupan ylijäämän vähennysoikeus ei ollut merkittävä kysymys osuuskuntien verotuksessa aikana, jolloin osuuskunnat kävivät kauppaa vain jäsentensä kanssa. Nykyisin talousjärjestelmässä voitontavoittelu on pääsääntö yritysten toiminnan tarkoituksessa, mikä kiristyneen kilpailun ohella on aiheuttanut sen, että osuuskuntienkin on laajennettava toimintaansa myös muuhun kuin jäsenpiiriinsä. Vieraskaupassa syntyneen ylijäämän vähennysoikeus säilyi kuitenkin pitkään osana verolainsäädäntöä. Mannio otti jo vuonna 2004 tiukasti kantaa laajaan vähennysoikeuteen: ”Vieraskaupasta muodostuvan ylijäämän vähennysoikeus verotuksessa merkitsee veroetua siihen nähden, minkälainen verokohtelun pitäisi olla, jos osuustoiminnan periaatteet otettaisiin huomioon.”⁷³

Vieraskaupassa syntyneen ylijäämän vähennysoikeuden suurin ongelma on, että osuuskunnan jäsenet saavat veroedin hyödyn, jonka tuottamiseen he eivät itse ole osallistuneet. Vieraskaupasta syntyvä etu on sitä suurempi, mitä isompi on vieraskaupan osuus liikevaihdosta.⁷⁴ Tähän todennäköisesti pohjautuvat myös eräiden maiden säännökset vieraskaupan rajoitetusta osuudesta liikevaihdosta.

Vieraskaupan ylijäämän vähennysoikeus ei ollut perusteltua myöskään yritysmuotoneutraliteetin valossa. Osakeyhtiötä koskee pääsääntöisesti kahdenkertainen verotus, mutta osuuskunnan kaiken ylijäämän kohdalla verotus oli yhdenkertainen. Jotta yritysmuotoja kohdeltaisiin neutraalisti, oli ylijäämän vähennysoikeus rajattava koskemaan vain jäsenkauppaa, missä osuuskuntien toimintaperiaatteet toteutuvat. Osuuskuntien toimintaperiaatteena on jäsenten taloudenpidon hyödyttäminen siten, että jäsenet käyttävät hyväkseen osuuskunnan palveluja. Osuuskuntien on kuitenkin erityisesti omat toimintaedellytyksensä turvatakseen käytävä kauppaa myös muiden kuin jäsentensä kanssa. Tämän vuoksi on perusteltua, että osuuskuntia verotetaan eri tavalla jäsenkaupassa ja vieraskaupassa syntyneestä ylijäämästä. Jäsenkauppaa koskee osuuskuntaverotus ja vieraskaupan osalta osuuskuntaa verotetaan kuten muitakin yhtiömuotoja.

---

⁷³ Mannio (2004), s. 88.

⁷⁴ Mannio (2004), s. 89 ja 138.

4.2. Ylijäämän vähennysoikeuden rajaaminen

Ylijäämän vähennysoikeutta rajattiin merkittävästi vuoden 2015 alusta alkaen. Aikaisemmin EVL 18.1 § säädettiin että vähennyskelpoisia ovat: ”vuosi- ja vaihtoalennukset, osto- ja myyntihyvitykset ynnä muut sellaiset oikaisuerät sekä osuuskunnan ostojen ja myyntien taikka niihin rinnastettavien suoritusten perusteella jakama ylijäämänpalautus kokonaisuudessaan”. Nykyisin lainkohdasta on poistettu viimeinen lause, joka koskee osuuskuntien ylijäämää. EVL 18 §:ään lisättiin neljäs momentti, jossa määritellään edellytykset osuuskuntien ylijäämän vähennyskelpoisuudelle:

”1) osuuskunnan jäsenyys on avoin ja sen toiminta muodostuu jäsenten yksilöllisiä elinkeinon tai maatalouden tarpeita tukevasta taloudellisesta toiminnasta siten, että jäsenet käyttävät hyväkseen osuuskunnan tarjoamia palveluja;

2) ylijäämää palautetaan kaikille jäsenille näiden ostojen tai myyntien suhteessa;

3) määräysvalta osuuskunnassa on jäsenillä;

4) palautettava ylijäämä on syntynyt tilikauden aikana osuuskunnan luovuttaessa jäsenelleen hyödykkeitä tai osuuskunnan luovuttaessa kolmannelle jäseneltään hankkimiaan hyödykkeitä;

5) osuuskunnan jäsenen osuus osuuspääomasta ja äänivalta osuuskunnassa on tilikauden päättyessä enintään kymmenen prosenttia yhdessä verotusmenettelystä annetun lain 31 §:n 2 momentissa tarkoitettuun lähipiiriin kuuluvien ja siinä tarkoitettujen etuyhteydessä olevien jäsenten kanssa; ja

6) ylijäämänpalautuksen saava jäsen on ilman valintamahdollisuutta ja vapautusta velvollinen suorittamaan näin saamastaan tulosta veroa vähintään kymmenen prosenttia.”

Ensimmäisen kohdan tarkoituksena on rajata ylijäämän vähennysoikeus koskemaan vain osuustoiminnallisten periaatteiden mukaan toimiviin osuuskuntiin. Lisäksi vähennysoikeus rajataan koskemaan vain EVL:n tai MVL:n mukaan verotettaville henkilöille jaettavaan ylijäämään. Rajauksen tarkoituksena on rajata ylijäämä niihin osuuskuntiin, joiden toiminta tukee jäsentensä harjoittamaa elinkeinoa. Tällaisia ovat esimerkiksi maidontuottajaosuuskunnat. Lakiuudistus kuvastaa osuuskuntien asemaa jäsentensä epäitsenäisenä toiminnan jatkeena. Säännöksellä myös varmistetaan osuuskuntien ylijäämän vähintään yhdenkertainen verotus kansallisesti, sillä jaettu ylijäämä säädettiin selvyuden vuoksi EVL:ssä ja MVL:ssä veronalaiseksi tuloksi.⁷⁵

---

⁷⁵ EVL 6 d.5 § ja MVL 5 § 17.k.

Lisäksi lain esitöissä todetaan, että muulle, kuin elinkeinon tai maatalouden harjoittajalle jaettu ylijäämä on vähennyskelvotonta menoa.⁷⁶ Kokonaisuutena uudistunut sääntely on selkeämpi, eikä jätä juurikaan tulkinnanvaraa.

Ylijäämänjako on osuuskunnalle vähennyskelpoista vain, jos se jaetaan elinkeinon tai maatalouden harjoittajalle. Saajalla TVL:n mukaan verotettava ylijäämä on aina veronalaista. Tästä on kuitenkin erotettava kuluttajaosuuskuntien myöntämät asiakashyvitykset, eli ostojen määrään perustuvat bonukset. Nämä hyvitykset eivät ole osuuskunnan ylijäämänjakoa, vaan niitä käsitellään taloudellisen luonteensa mukaisesti myös verotuksessa hinnanoikaisuna. Hinnanoikaisu on osuuskunnalle vähennyskelpoinen meno. Hinnanoikaisu on veronalaista tuloa, mikäli se liittyy saajan tulonhankkimistoimintaan. Mikäli kyse on elantomenoihin liittyvästä hyvityksestä, on tulo saajalleen verovapaa.⁷⁷

Merkittävä syy ylijäämän vähennysoikeuden kaventamiseen liittyy EU:n valtioneuvoston päätöksen SEUT artiklan 107 kohdan 1 mukaan jäsenvaltion myöntämä, tai sen varoista muodossa tai toisessa myönnetty tuki, joka vääristää tai uhkaa vääristää kilpailua suosien tiettyä yritystä tai tuotannonalaa, ei sovellu sisämarkkinoille.⁷⁸ Osuuskuntien poikkeavan verotuksen voidaan nähdä olevan valtioneuvoston päätöksen vastainen, minkä takia sääntelyä oli tarpeen muuttaa.

Lain esitöissä käytettiin lähteenä Euroopan yhteisöjen komission tiedonantoa valtioneuvoston päätöksen soveltamisesta. Euroopan Unionin komissiolta on valmistunut luonnos, jossa käsitellään erikseen osuuskuntien verotusta valtioneuvoston päätöksen näkökulmasta. Luonnoksessa todetaan osuuskuntien eroavan kaupallisesti toimivista yrityksistä, ja niiden toimintaa todetaan harjoitettavan jäsenten, ei sijoittajien, yhteiseksi eduksi.⁷⁹ Tiedonantoluonnoksessa todetaan, että osuuskuntien poikkeava verokohtelu voi kuulua valtioneuvoston päätöksen ulkopuolelle, jos ne toimivat jäsentensä taloudellisen edun mukaisesti, suhde jäseniin ei ole pelkästään kaupallinen, jäsenet osallistuvat aktiivisesti liiketoiminnan harjoittamiseen ja jäsenillä on oikeus saada kohtuullinen osuus taloudellisesta tuloksesta.⁸⁰ Jos osuuskunnan voidaan katsoa olevan verrattavissa kaupallisesti toimivaan yritykseen, on tutkittava onko niiden verotuskäytäntö perusteltu

---

⁷⁶ HE 130/2014, s. 20.

⁷⁷ HE 130/2014, s.6.

⁷⁸ SEUT 107 artikla 1. kohta.

⁷⁹ Euroopan komission tiedonanto SEUT 107 artiklan 1 kohdan valtioneuvoston käsitteestä (2014), s. 40 - 41

⁸⁰ EU:n komission tiedonanto SEUT 107 artiklan 1 kohdan valtioneuvoston käsitteestä (2014), s. 41.

yleisen verojärjestelmän periaatteiden nojalla. Toisin sanoen on selvitetävä, onko järjestelmä hyväksyttävissä verrattuna muuhun verotusjärjestelmään.

Tulkinnallisissa tapauksissa huomiota on kiinnitettävä erityisesti tuen valikoituvuuteen. On tarkasteltava, muodostaako toimenpide poikkeuksen yleisestä verojärjestelmästä. EU:n tasolla toimiessa tarkasteltavana ovat toimenpiteet, jotka ovat kaikkien jäsenvaltioiden alueella toimivien yritysten saatavilla.⁸¹ Tällä perusteella luonnoksen voidaan nähdä myös harmonisoivan osuuskuntien verotusta EU:n alueella. Osuuskuntien veroetua ei tiedonantoluonnoksen mukaan katsota valtiontueksi, mikäli osuuskuntaa verotetaan vieraskaupassa syntyneistä voitoista ja osuuskunnan verotuksessa vähennetty ylijäämä tulee verotettavaksi jäsenten verotuksessa.⁸² Euroopan Unionin tuomioistuin on ratkaisuisaan C 78/08-C ja 80/08 korostanut kyseessä olevan osuuskunnan toimintaperiaatteita.⁸³ Osuustoiminnallisilla periaatteilla ja niissä pitäytymisellä on siis huomattava merkitys tulkittaessa osuuskuntien saamaa veroetua.

Kansainvälisesti vertaillen, ja erityisesti EU:n valtioneuvoston sääntely huomioiden vähennysoikeuden rajaaminen vain jäsenkaupan osuuteen voidaan nähdä luonnollisena rajauksena. Rajauksen perusteluna on yritysmuotoneutraliteetti, sillä osuuskunnat ovat nauttineet merkittävää veroetua laajan ylijäämänjaon vähennysoikeuden johdosta.⁸⁴ Lain esitöissä on todettu, että myös vähennysoikeuden poistaminen kokonaan olisi mahdollista, mutta se ei olisi tarkoituksenmukaista perinteisten tuottajaosuuskuntien toimintaperiaatteet huomioiden. Ylijäämän vähennysoikeus kohdistuu siis vain jäsenkaupan osuuteen. On huomattava, että vaikka kyseissä lakiuudistuksessa tai sen esitöissä täsmennetään, tämä ei tarkoita kunkin jäsenen kanssa tehdyistä kaupoista syntyneitä voittokatetta. Jäsenet voivat käydä erilaista kauppaa osuuskunnan kanssa, jolloin osasta toimintaa syntyy parempaa katetta kuin toisesta. On katsottu, että ratkaisevaa on liiketoimien yhteenlaskettu volyyymi, eikä näistä syntyneistä voittokate.⁸⁵

Ylijäämän vähennysoikeuden rajaukseksi säädettiin myös osuuskuntien omistusta koskeva rajoitus. Vähennysoikeus koskee vain osuuskuntia, joissa yhden jäsenen osuus osuuspääomasta ja äänivallasta on enintään kymmenen prosenttia yhdessä VML 31.2 §:ssa tarkoitettun lähipiirin ja etuyhteydessä olevien jäsenten kanssa. Lain esitöissä

---

⁸¹ HE 130/2014, s. 8.

⁸² EU:n komission tiedonanto SEUT 107 artiklan 1 kohdan valtiontuen käsitteestä (2014), s. 41.

⁸³ HE 130/2014, s.9.

⁸⁴ Mannio (2004), s. 137.

⁸⁵ Pauli K Mattila (2014), lausunto, s.2.

perusteluiksi esitetään, että uuden osuuskuntalain mukaan osuuskunnassa tarvitsee entisen kolmen sijaan olla enää yksi jäsen. Näin ollen vähennyskelpoisuutta koskevalla säännöksellä ei ole enää yhteyttä yhteisöainsäädännössä määriteltyyn osuuskuntaan.⁸⁶ Lisäksi omistusta koskevan rajauksen arvioidaan ehkäisevän osuuskuntien käyttöä verosuunnittelun välineenä. Jäsenmäärää ja omistusosuutta koskevat rajoitukset saivat osakseen erityisen paljon vastustusta lakiuudistuksen kommenttikierroksella erityisesti Pellervo-seura ry:ltä ja Tuko Logistics -osuuskunnalta. Omistusta koskevan rajoituksen ei nähdä olevan riittävän perusteltu, eikä osuuskuntien käyttämistä verosuunnittelussa ole esiintynyt.

Kuudennen kohdan rajauksen tarkoituksena on varmistaa Suomen verotusoikeus osuuskunnissa syntyvään ylijäämään. Hallituksen esityksen mukaan osuuskuntaverotus aiheuttaa ongelmia Suomen verotusvallan näkökulmasta, ja osuuskuntiin kohdistuu kiinnostusta verosuunnittelun näkökulmasta. Ennen vuotta 2015 osuuskunnalla oli mahdollisuus vähentää jaettu ylijäämä kokonaisuudessaan, jolloin se ei maksanut lainkaan yhteisöveroa. Kotimaisen elinkeinonharjoittajan tapauksessa ylijäämä tuli verotettua jäsenen verotuksessa. Ulkomaisen jäsenen suomalaiselta osuuskunnalta saama ylijäämänpalautus olisi kuitenkin voinut jäädä kokonaan verottamatta Suomessa. Verosuunnittelun mahdollisuus johtui siitä, että osuuskunta pystyi tietyissä tapauksissa vähentämään koko ylijäämänsä ja kansainvälisestä verosääntelystä johtuen jäsen ei myöskään maksanut lainkaan veroa Suomeen. OECD malliverosopimuksen mukaan osuuskunnasta saatu tulo on muuta tuloa, joka pääsäännön mukaisesti verotetaan saajan asuinvaltiossa.

Vanhan lainsäädännön ollessa voimassa, olisi osuuskunta voinut jakaa koko elinkeinotoiminnan tuloksensa jäsenelle ilman, että osuuskuntaa tai jäsentä verotetaan lainkaan Suomessa, mikäli osuuskunnalla olisi ollut vain yksi ulkomaalainen jäsen. Hallituksen esitöissä mainitaan mahdollisuus osuuskuntien hyödyntämiseen monikansallisen konsernin verosuunnittelussa.⁸⁷ Rajauksen syynä oli nimenomaisesti verosuunnittelun mahdollisuuden estäminen, sillä Suomessa ei toistaiseksi toimi hallituksen esityksessä kuvailtuja osuuskuntia.⁸⁸ EU-oikeuden sääntelyn vuoksi kansainvälistä verosuunnittelua voidaan syrjäntäkiellon vuoksi rajoittaa vain, jos sama

---

⁸⁶ HE 130/2014, s.21.

⁸⁷ HE 130/2014 s. 19.

⁸⁸ Pellervo (2014), s. 7.

rajoitus on voimassa myös kansallisessa lainsäädännössä. Tämän vuoksi ylijäämän vähennysoikeus on voimassa vain, jos palautuksen saaja on velvollinen suorittamaan veroa vähintään 10 %.

4.3. Lakiuudistuksen vaikutukset osuuskuntakonserneihin

Erityisesti suuret tuottajaosuuskunnat ovat muodostaneet osakeyhtiömuotoisia tytäryhtiöitä pääomien hankintamahdollisuuksien parantamiseksi ja toiminnan tehostamiseksi. Järjestelyssä tyypillisesti tuottajajäsenet omistavat osuuskunnan, jolle ne myyvät raaka-aineen, esimerkiksi maidon. Tämä hankintaosuuskunta myy maidon edelleen tuotantotoimintaa harjoittavalle osakeyhtiölle, joka jalostaa maidon ja myy sen eteenpäin. Osakeyhtiö jakaa voittonsa osikoina hankintaosuuskunnalle, joka jakaa ylijäämänsä edelleen jäsenilleen.⁸⁹ Yhtiöoikeudellisesti osakeyhtiömuotoisen tytäryhtiön käyttö on ongelmaton, sillä osuuskunta voi järjestää jäsentensä käyttämät palvelut myös tytäryhtiönsä kautta.⁹⁰ Verotuksellisesti ylijäämänjako ei kuitenkaan ole selvä, sillä vaikka edellä mainitun kaltaiset osuuskunnat toimivatkin osuustoiminnallisten periaatteiden mukaisesti, voivat ne menettää osuuskuntaverotuksen mahdollisuuden.⁹¹

Konsernirakenteessa osuuskunta ostaa raaka-aineen jäseneltään, ja voi maksaa siitä markkinaehtoisesta parempaa hintaa. Osuuskunnan myydessä raaka-ainetta osakeyhtiölle, tai osakeyhtiön ostaessa niitä suoraan osuuskunnan jäseneltä, on hinnan kuitenkin oltava markkinaehtoinen. Osakeyhtiön jakaessa voittonsa osuuskunnalle, on osinko verovapaata EVL 6 a §:n nojalla. Osuuskunta jakaa tämän voiton edelleen jäsenilleen ylijäämänä, mutta ei ole voinut vähentää sitä palvelujen käytön suhteessa jaettuna ylijäämänä vanhan EVL 18.1 § mukaisesti. Asiasta ei ole oikeuskäytäntöä, sillä osuuskunnat ovat jakaneet tytäryhtiöstä saadun ylijäämän edelleen osuuspääoman korkona. Suurissa tuottajaosuuskunnissa osuusmaksu määräytyy esimerkiksi tuotettujen teuraseläinten tai maitolitrojen mukaan, joten tällaisellakin ylijäämänjakotavalla on välillinen yhteys jäsenen käyttämien palvelujen määrään.⁹²

---

⁸⁹ Ks. kaavio, Mannio (2004) s. 193.

⁹⁰ OKL 1:5 §.

⁹¹ Mannio (2004), s. 196.

⁹² Mannio (2004), s. 196–197.

Ennakkotapaus löytyy Ruotsista,⁹³ ja tapauksesta voidaan vetää johtopäätöksiä myös Suomen osuuskuntaverotukseen. Tapauksessa palvelut tuotti osuuskunnan täysin omistama osakeyhtiömuotoinen tytäryhtiö. Keskusosuuskunnan omistamat tytäryhtiöt ostivat raaka-aineensa osuuskunnan jäseninä olevilta maanviljelijöiltä, ja vieraskauppa oli hyvin marginaalista. Kyseinen tapaus vastaa Suomessa hyvin vahvasti esimerkiksi tuottajaosuuskuntien omistaman Valion toimintaa. Ruotsin tapauksessa vaadittiin ylijäämän vähennysoikeuden saamiseksi ensinnäkin suoraa, eli lähes 100 %:n omistusta. Toisekseen osuustoiminnan periaatteiden tuli tulla esiin siten, että kauppaa käydään lähes yksinomaan jäsenten kanssa. Tapauksessa koko konsernin toiminta katsottiin osuustoiminnalliseksi, ja siten osuuskuntaverotuksen edellytykset täyttäväksi huolimatta muodollisesta yhtiörakenteesta.

Mannion mukaan ylijäämänpalautuksen soveltamisala on epävarma.⁹⁴ Osuuskunnan omistama osakeyhtiömuotoinen tytäryhtiö voi siirtää tulostaan osuuskunnalle konserniavustuksena, tai EVL 6 a §:n mukaisena osinkona, ja jakaa sen edelleen jäsenilleen. Vailla oikeuskäytäntöä on kuitenkin, voiko osuuskunta vähentää tämän ylijäämän, mikäli se jaetaan jäsenten käyttämien palvelujen suhteessa ja muut EVL 18.4 §:n edellytykset täytyvät. EVL 18.4 §:n sanamuodoista ei voida suoraan päätelmää tehdä. EVL 18.1. § mukaan ”*osuuskunnan jäsenyys on avoin ja sen toiminta muodostuu jäsenten yksilöllisiä elinkeinon tai maatalouden tarpeita tukevasta taloudellisesta toiminnasta siten, että jäsenet käyttävät hyväkseen osuuskunnan tarjoamia palveluja*”. OKL 1:5 §:n mukaan osuuskunta voi järjestää jäsentensä palvelut myös tytäryhtiönsä kautta. Tästä voidaan päätellä, että osuuskunta voi jakaa jäsenilleen ylijäämänpalautusta sen mukaan, kuinka paljon jäsenet ovat käyttäneet osuuskunnan osakeyhtiömuotoisen tytäryhtiön palveluja.

Vuoden 2001 osuuskuntalain uudistuksessa lisättiin osakeyhtiön toiminnan tarkoitukseen mahdollisuus järjestää jäsenten käyttämät palvelut tytäryhtiön kautta. Lain esitöissä todetaan kuitenkin, että esityksessä ei ehdoteta EVL 18 § laajentamista ja jäsenpalvelujen järjestäminen muiden yhtiöiden kautta voi johtaa verotuksessa erilaiseen lopputulokseen, kuin osuuskunnan järjestäessä palvelut suoraan itse.⁹⁵ Linja näyttää muuttuneen 14 vuodessa, sillä hallituksen esityksessä koskien uusinta osuuskuntien verotusuudistusta

---

⁹³ RÅ 199 ref 29.

⁹⁴ Mannio (2004) s. 141.

⁹⁵ HE 176/2001, s.32.

todetaan otsikon ”Osuuskuntaa, sen harjoittamaa toimintaa ja jäseniä koskevat rajaukset” alla seuraavasti: ”*Osuuskunnan ei ole välttämätöntä järjestää näitä jäsenten elinkeinotoimintaa tai maataloutta tukevia toimintoja kokonaan itse, vaan se voi käyttää näiden palvelujen tuottamisessa apuna esimerkiksi tytäryhtiötään.*”⁹⁶ Lain esitöistä voidaan päätellä, että lain tarkoituksena on mahdollistaa ylijäämän vähennysoikeus myös osuuskunnille, joissa varsinaista tuotantotoimintaa toteuttaa osittain tytäryhtiö. Osuuskunnan ei tarvitse järjestää toimintoja *kokonaan* itse, jolloin esimerkiksi Valio-konsernin osuuskunnat voisivat vähentää myös Valio Oy:ltä saadun ylijäämän jakaessaan sen jäsenilleen. Valion konsernirakenteessa osa tuotantotoiminnasta on toteutettu oy-muotoisen Valion kautta, mutta esimerkiksi tietyt laboratoriopalvelut ovat osuuskuntien itsensä järjestämiä.

Osuustoiminnallisen konsernin ylijäämän vähennysoikeus on kuitenkin edelleen vailla oikeuskäytäntöä. Lain esitöissä linja on aikaisempaa suopeampi, mutta vähennysoikeuden koskeminen myös konsernirakenteena toimivia osuuskuntia on ilmeisesti haluttu jättää oikeuskäytännön varaan. Osuuskuntien kirjo on hyvin laaja, ja myös konsernirakenteessa toimivien osuuskuntien toiminta eroaa toisistaan. Ennakkoratkaisutapauksessa merkityksellistä olisi todennäköisesti osuuskunnan itsensä tuottamien palvelujen osuus suhteessa tytäryhtiön tuottamiin palveluihin, vieraskaupan osuus sekä osuuskuntien omistusosuus osakeyhtiömuotoisessa tuotantoyhtiössä.

4.4. Vaikutukset rajauksen ulkopuolelle jääviin osuuskuntiin

Osuuskuntien verotusta koskevassa lakiuudistuksessa ylijäämän vähennysoikeuden ulkopuolelle jäivät osuuskunnat, joiden ylijäämänpalautusta verotetaan saajalla henkilökohtaisen tulonlähteen tulona, eli TVL:n mukaisesti.⁹⁷ Rajauksella on vaikutuksia erityisesti Metsäliitto Osuuskunnalle. Puunhankintaosuuskuntana toimivaan Metsäliittoon kuuluu n. 122 000 suomalaista metsänomistajaa. Osuuskunta harjoittaa puunjalostustoimintaa konserniinsa kuuluvien tytäryhtiöidensä kautta, jotka yhdessä osuuskunnan kanssa muodostavat Metsä Group Oy:n. Metsäliitto ei maidontuottajaosuuskuntien tapaan ole juurikaan jakanut vähennyskelpoista ylijäämää, vaan voitonjako on tapahtunut pääosin osuuspääoman koron muodossa.

---

⁹⁶ HE 130/2014, s.20.

⁹⁷ EVL 18.4 § 1. kohta.

Lakiuudistuksessa Metsäliitolta rajattiin pois mahdollisuus vähennyskelpoisen ylijäämän jakamiseen. Osuuskunnan jäseniä verotetaan osuuskunnalta saadusta tulosta ja ylijäämästä TVL:n mukaisesti. Metsäosuuskunnat toimivat kuitenkin muilta osin täysin lakiuudistuksen mukaisten kriteerien mukaisesti, minkä takia metsätalouden rajaamista vähennysoikeuden ulkopuolelle voidaan pitää kyseenalaisena. Lakiuudistuksella erotettiin metsätalousosuuskunnat muista perinteisistä tuottajaosuuskunnista. Perustavana ja ainoana syynä voidaan pitää puunmyyntitulon verottamista TVL:n mukaisesti. Puunmyyntitulo verotettaisiin joka tapauksessa jäsenellä, jolloin toteutuisi vastaava yhdenkertainen verotus, kuin vähennysoikeudesta nauttivissakin osuuskunnissa.

Mikäli ylijäämän vähennysoikeus koskisi myös metsäosuuskuntia, voisi esimerkiksi Metsä Group –konsernin kohdalla tulla kysymykseen luvussa 4.3. esitelty ylijäämän vähennysoikeus myös tytäryhtiöiden tuottamasta ylijäämästä. Konsernirakenteena toimivissa osuuskunnissa tulee kuitenkin voitonjaossa huomioida tytäryhtiöiden vähemmistöomistajat, jolloin osuuskoron jakaminen todennäköisesti tulee säilymään pääasiallisena voitonjakotapana. Rajauksella voi kuitenkin olla merkittäviä negatiivisia vaikutuksia pienten metsäosuuskuntien toimintaan.

Ylijäämän vähennysoikeuden rajaaminen pois osuuskunnilta, joiden ylijäämän saajaa verotetaan TVL:n mukaisesti, vaikuttaa myös eräisiin kuluttajaosuuskauppoihin. Kuluttajaosuuskaupoista jaettu ylijäämänpalautus olisi jäsenelle verovapaata,⁹⁸ joten täyttymättä jää kaksi EVL 18.4 §:n ehdoista. S-ryhmän osuuskaupoista vähemmistöosa on jakanut ylijäämää palvelujen käytön suhteessa, mutta osuudet koko ylijäämästä ovat olleet merkittäviä. Vuosina 2002–2009 mm. Keskimaa konserni jakoi ylijäämästään 31,7 % ylijäämänpalautuksina, eli koko jaetun ylijäämän.⁹⁹ Loppuosa ylijäämästä jätettiin konserniin. Ylijäämän vähennysoikeuden rajaamisella ei voida nähdä olevan vaikutusta moneen osuuskauppaan, mutta vaikutus tiettyihin kauppoihin on merkittävä.¹⁰⁰ Lakiuudistuksen voidaan kuitenkin nähdä olevan osuuskauppojen osalta perusteltu, sillä vähennyskelpoisena ylijäämänä jaettu voitto jäisi kokonaan verottamatta sen liittyessä saajan elantomenojen alentumiseen.

---

⁹⁸ HE 130/2014, s. 22.

⁹⁹ Pöyhönen, 2011. s. 255-258.

¹⁰⁰ HE 130/2014, s. 24.

5. Johtopäätökset

Osuuskuntien verotusta koskevassa lakiuudistuksessa määritellään tietyllä tapaa rajat osuuskuntaverotuksen piiriin pääsevälle osuuskunnalle luettelemalla ehdot ylijäämän vähentämiseksi. Lakiuudistuksella ei kuitenkaan tule olemaan ainakaan välittömiä seurauksia osuuskuntien jäsenhinnoittelun verotukseen. Osuuskuntalakeja ja osuuskuntien verotusta koskevissa lain esitöissä tunnustetaan osuustoiminnalliset periaatteet ja osuuskuntien pitkät perinteet. Vaikka lakiuudistus onkin tietyllä tapaa kompromissi, ovat osuuskunnat edelleen omaleimainen yritysmuoto myös verotuksellisesti.

Peitellyn osingonjaon säännöksiä ei ole edelleenkään perusteltua soveltaa osuuskuntiin. Vaikka osa osuuskunnista jääkin ylijäämän vähennysoikeuden ulkopuolelle, niiden ei ole tarvetta muuttaa hinnoittelumalliaan. Markkinaehtoisesta poikkeavan hinnoittelun sallimisen ei voida nähdä olevan yritysmuotoneutraliteetin vastaista, sillä osuuskunnat ja osakeyhtiöt toimivat erilaisin periaattein. Markkinaehtoisesta poikkeavan hinnoittelun hyväksyttävyydessä ratkaisevaa ovat nähdäkseni osuuskuntien säännöt ja keskinäisten osakeyhtiöiden yhtiöjärjestys. Säännöt ja yhtiöjärjestys määrittävät toiminnan tarkoituksen, mikä osuuskuntien tapauksessa on jäsenten palveleminen, ei voiton tuottaminen. Toinen ratkaiseva seikka on, miten hyvin osuuskunnat ilmentävät toimintaperiaatteitaan. Erityisen ratkaisevaa on vieraskaupan osuus koko liikevaihdosta. Mikäli vieraskaupalla katetaan osuuskunnan jäsenten jopa alle omakustannehinnan tapahtuvaa hinnoittelua, voitaisiin osuuskuntien verotukselliseen erityisasemaan puuttua. Vastaaviin lopputuloksiin ovat päätyneet myös *Mannio* ja *Ryynänen* jo ennen KHO 103/2011 –päätöstä ja vuoden 2015 lakiuudistusta.¹⁰¹ Mikäli osuuskunnan säännöissä mainitaan toiminnan tarkoitukseksi voiton tuottaminen, voitaisiin markkinaehtoisesta poikkeavaan hinnoitteluun kuitenkin puuttua.

Osuuskuntien ylijäämänjaon rajaukset ovat selkeä kompromissi, jolla pyritään huomioimaan osuuskuntien toimintaperiaatteet. Ylijäämänjaon rajaukset ovat osaltaan tarpeelliset, mutta niissä näkyvät lainsäätäjän tietty kiire saattaa osuuskuntien verolainsäädäntö ajan tasalle yhteisövero- ja osuuskuntalakiuudistus huomioiden. Erityisesti metsäosuuskuntien rajaaminen vähennysoikeuden ulkopuolelle on osoitus tästä. Toisaalta osuuskuntien ylijäämänpalautuksen rajoittaminen osittain on tarpeellista,

---

¹⁰¹ Mannio (2004), s. 461-463.

sillä vähennysoikeus on koskenut ainoastaan osuuskuntia, ei esimerkiksi keskinäisiä vakuutusyhtiöitä.¹⁰²

Lakiuudistus tarjoaa mielenkiintoisen tutkimiskohteen liittyen osuuskuntakonsernien jakamaan ylijäämään. Suomessa ei ole oikeuskäytäntöä osuuskuntien tytäryhtiöiden jakaman ylijäämän vähennysoikeudesta. Suomessa tuottajaosuuskunnat toimivat tyypillisesti konserneina, jolloin niiden tulee huomioida myös vähemmistöosakkaidensa tarpeet ylijäämää/voittoa jaettaessa. Ruotsissa tilanne on poikkeava, sillä siellä osuuskunnat ovat jakaneet vähennyskelpoista ylijäämää jäsenilleen myös tytäryhtiöidensä tuottamasta voitosta ja tämä on tunnustettu myös verotuksessa. Uudistetun lain sanamuodon ja esitöiden perusteella tämä tulisi sallia myös Suomessa, joten osuuskuntakonserneilla voisi olla mahdollisuus laajempiin keinoihin ylijäämänjaossa.

Kokonaisuudessaan lakiuudistus ei kuitenkaan tuo juurikaan selkeyttä osuuskuntien verotukseen, vaan jättää enemmänkin kysymyksiä avoimeksi. Osuuskuntien verotuksellista asemaa ei kuitenkaan peruseriaateiltaan olla uhkaamassa. Lain esitöissä todetaan: ”*Osuuskunnat saattavat kuitenkin pystyä lieventämään rajoitusten vaikutuksia esimerkiksi jäsenkaupan hinnoittelumalleja kehittämällä.*”¹⁰³ Näin ollen voidaan nähdä, että lainsäätäjän tarkoituksena ja lähtökohtana on ollut osuuskuntien peruseriaatteiden ja toimintaedellytysten säilyttäminen, vaikkakaan lakiuudistus ei niitä kaikilta osiltaan palvele.

---

¹⁰² Blåfiel (2012), s.32-33.

¹⁰³ HE 130/2014, s.24.